

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

VÝZNAM PŘÍPRAVY PĚSTOUNŮ NA PŘECHODNOU DOBU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Vendula Karasová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Význam přípravy pěstounů na přechodnou dobu*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 14.04.2021

.....

Vendula Karasová

Poděkování

Velmi děkuji vedoucí práce paní PhDr. Martině Hruškové, Ph.D., která mne v mnoha ohledech inspirovala po dobu mého studia, za její srdečnost, vřelý přístup a cenné rady. Děkuji za její věnovaný čas a trpělivost.

Mé veliké díky patří pěstounským rodinám, kterých si velmi vážím za jejich obětavou, velmi významnou činnost. Díky jejich ochotě a laskavosti mi dovolily nahlédnout do svého světa a poskytly mi své výpovědi. Bez jejich pomoci by tato bakalářská práce nemohla vzniknout.

Mé poděkování patří i mé výjimečné rodině, která mi byla po dobu mého studia neobyčejnou oporou.

Význam přípravy pěstounů na přechodnou dobu

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je význam přípravy pěstounů na přechodnou dobu. Bakalářská práce je obsahově rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá aktuálními formami systému náhradní rodinné péče, kdy se nejvíce zaměřuje na pěstounskou péči na dobu přechodnou. Dále pak na přípravu k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, její strukturu a obsahové části. Cílem práce je zmapovat, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí proces jejich přípravy na přijetí dítěte do rodiny.

V souvislosti s cílem práce a teoretickými poznatky byla stanovena hlavní výzkumná otázka: Jak hodnotí pěstouni na přechodnou dobu obsah přípravy zpětně s ohledem na praxi? Dále byly stanoveny následující dílčí výzkumné otázky: Jaká pozitiva pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy? Jaká negativa pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy? Jaká byla očekávání pěstounů plynoucí z přípravy?

Pro výzkum byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný vzorek vytvořilo šest komunikačních párů. Výsledky rozhovorů byly analyzovány metodou vytváření trsů.

Z výsledků rozhovorů bylo zjištěno, že komunikační partneři shledali proces jejich odborné přípravy za adekvátní, dostatečně odborný a pro praxi vyhovující i v kontextu jejich dalšího povinného každoročního vzdělávání.

Výsledky práce mohou sloužit jako souhrnný materiál pro realizátory příprav, ale i pro budoucí žadatele o pěstounskou péči, neboť práce obsahuje praktické zkušenosti z problematiky každodenní pěstounské péče.

Klíčová slova

náhradní rodinná péče; ohrožené dítě; pěstoun; pěstounská péče na přechodnou dobu; příprava žadatelů o pěstounskou péči

The importance of preparing short term foster parents

Abstract

The topic of this bachelor's thesis is the importance of preparing short term foster parents. The body of this thesis is divided into theoretical and practical part. Theoretical part deals with the current forms of the alternative family care system, as it focuses mainly on short term foster care. Furthermore it focuses on the preparation for the realization of foster care, its structure and parts of its content. The aim of the thesis is to map how short term foster parents evaluate the process of their preparation for accepting a child into the family.

In connection to the aim of the thesis and theoretical knowledge, the main research question was determined: How do short term foster parents evaluate the content of the preparations in retrospect with regard to practice? Furthermore, the following partial research questions were set: What positive things did the short term foster parents find in the preparation process? What negatives did the short term foster parents find in the preparation process? What were the foster parents' expectations resulting from the preparation?

A qualitative research strategy, a method of questioning, and a semi-structured interview technique were chosen for the research. The research sample consisted of six communication pairs. The results of the interviews were analyzed by the method of creating clumps.

The results of the interviews revealed that the communication partners found the process of their professional preparation to be adequate, sufficiently professional and satisfactory for practice even in the context of their further compulsory annual education.

The results of the thesis can serve as a comprehensive material for implementers of the preparations, but also for future applicants for foster care, as the work contains practical experience in the field of daily foster care.

Keywords

alternative family care; endangered child; foster parent; short term foster care; preparation of applicants for foster care

Obsah

Úvod.....	8
1 Vymezení problematiky.....	9
1.1 Náhradní rodinná péče v České republice.....	9
1.1.1 Svěření do péče jiné osoby	9
1.1.2 Osvojení	10
1.1.3 Poručenství s osobní péčí.....	10
1.1.4 Pěstounská péče	11
1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	11
1.2.1 Nároky na osobnost pěstouna	12
1.2.2 Postup při získávání, schvalování a prověřování zájemců	13
1.2.3 Nároky na personální zajištění odborné přípravy pěstounů na přechodnou dobu.....	14
1.3 Odborná příprava pěstounů na přechodnou dobu	14
1.3.1 Struktura přípravy	16
1.3.2 Obsahová náplň přípravy	18
1.4 Doprovázení pěstounských rodin.....	24
2 Cíl práce a výzkumné otázky.....	25
2.1 Cíl práce	25
2.2 Výzkumné otázky.....	25
2.3 Operacionalizace pojmů.....	25
3 Metody výzkumu	27
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	27
3.2 Cílový soubor	27
3.3 Způsob vyhodnocení dat	28
3.4 Etika výzkumu	29
4 Výsledky	30

4.1	Výsledky rozhovorů	30
5	Diskuse.....	49
5.1	Diskuse výsledků	49
5.1.1	Srozumitelnost a dostatečnost získaných informací	50
5.1.2	Chybějící obsahová náplň.....	52
5.1.3	Odpovědi na výzkumné otázky.....	53
6	Závěr	61
7	Seznam literatury a zdrojů	63
8	Přílohy.....	68
	Seznam použitých zkratk:	70

Úvod

V roce 2013 novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí došlo k výraznému posílení institutu pěstounské péče na přechodnou dobu. Přestože byla tato forma náhradní rodinné péče ukotvena v zákoně mnohem dříve, zpravidla se vůbec nevyužívala. Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu je, aby dítě, které nemůže být vychovááno v jeho biologické rodině, nemuselo být umístěno do ústavního zařízení.

Ke konci roku 2020 bylo evidováno celkem 751 pěstounů na přechodnou dobu, kteří poskytují pomoc 818 dětem z ohrožených rodin napříč celou Českou republikou. Proces posuzování žadatelů zahrnuje několik oblastí. Jednou z nich je právě příprava pěstounů na přechodnou dobu. Krajské úřady (oddělení náhradní rodinné péče), jejichž povinností je tuto přípravu zajistit, využívají nejen své odborníky z řad úřadu, často však zadávají tuto zakázku neziskovým organizacím, které se zabývají problematikou ohrožené rodiny, sociální prací s rodinou či dítětem apod.

Právě kvalita a obsah přípravy hraje v životě budoucího pěstouna klíčovou roli. Zdali mu odpoví na nejen teoretické, ale zejména praktické otázky. Výsledkem je bezpečné rozhodnutí, že pěstounství bude jeho celoživotním posláním. Z praxe je zřejmé, že každá organizace ve svých kurzech více či méně klade důraz na jinou složku problematiky pěstounství. Právě výpovědi nynějších pěstounů mohou objektivně sdělit, jaký význam pro ně příprava měla, jak hodnotí její obsah pro praxi, jaké jsou jejich pozitivní či negativní zkušenosti. Na základě těchto zjištění by bylo možné komplexně sjednotit metodiku celého procesu.

1 Vymezení problematiky

V následujících kapitolách je popsán základní rámec náhradní rodinné péče. Pro účely této bakalářské práce je největší zájem věnován pěstounské péči na přechodnou dobu a odborné přípravě žadatelů. Bude specifikována struktura a obsahová náplň odborné přípravy v návaznosti na její další praktické využití.

1.1 *Náhradní rodinná péče v České republice*

Dle Bubleové et al. (2011) má v České republice náhradní rodinná výchova a péče dlouholetou tradici. Historie náhradní rodinné výchovy se datuje již od třicetileté války, kdy vznikaly sirotčince. Na lidi, kteří potřebovali pomoc z důvodu chudoby, nemoci nebo opuštění pamatoval zákon vydaný v roce 1862, který tuto povinnost ukládal obcím. V linii pomoci opuštěným pokračoval zákon z roku 1921, který určil ochranu dětí v cizí péči. Zásadní změna nastala po druhé světové válce, kdy se systém zhroutil. V rámci tehdejší ideologie začaly vznikat zařízení kolektivního typu. V šedesátých letech přichází kritiky ze strany psychologů a pediatrů. Legislativní změny v roce 1973 přinášejí odlišné metody náhradní rodinné výchovy (Bubleová et al., 2011).

Principem náhradní rodinné péče je nefunkčnost vlastní rodiny. Hlavní myšlenkou je vrátit se co nejvíce k rodinnému prostředí (Škoviera, 2007). Dle Novotné (2018) se převážně jedná o děti, jejichž rodiče nejsou sami schopni péči o ně obstarat. V první řadě je snahou umístit je do péče příbuzenské rodiny nebo do péče pro dítě známých osob. Náhradní rodinná péče je legislativně určena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který definuje následující formy – osvojení, poručenství s osobní péčí a pěstounská péče (Novotná, 2018).

1.1.1 *Svěření do péče jiné osoby*

Bubleová et al. (2011) uvádí, že svěření do péče jiné osoby se stává vůbec první možností v případě, že si rodiče neplní zcela své povinnosti. Při posuzování vhodných osob soud zpravidla upřednostňuje příbuzné, známé či jiné osoby, ke kterým má dítě citové pouto. Dítě zpravidla nemusí opustit své známé prostředí. Pečující osoba o dítě pečuje a vychovává, ale její povinnosti jsou soudně vymezené. Zároveň je soudně stanoveno, v jakém rozsahu mají rodiče rodičovské povinnosti a práva (Bubleová et al., 2011).

1.1.2 Osvojení

Dle Novotné (2018) se jedná o typ náhradní rodinné péče, kdy vzniká vztah mezi osvojitelem a osvojencem stejný jako mezi rodičem a dítětem. Základním rysem osvojení je přijetí cizího dítěte za vlastní. Od ledna 2014 je osvojení legislativně nově upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Novotná, 2018). O osvojení mají zájem většinou páry, které se tak snaží vyřešit vlastní bezdětnost. Dítě má u nových rodičů právní status jako jejich vlastní dítě. Samozřejmě motivů pro adopci je možné nalézt celou řadu (Zezulová, 2012). O osvojení dle Bubleové et al. (2011) mohou žádat osoby, které nabyly plné zletilosti a jsou oprávněné k právním úkonům. Dle Bubleové et al. (2018b) musí být zároveň splněna přiměřená věková hranice mezi osvojitelem a osvojencem, ne menší než šestnáct let, ale horní věková hranice již zákonem stanovena není. Osvojitel musí být natolik schopný, aby zajistil dítěti plnohodnotnou péči a výchovu, což se ostatně posuzuje již v období zprostředkování. Dále je potřeba souhlasu biologických rodičů nebo soudního rozhodnutí o nezájmu rodičů. Pokud se jedná o dítě rodičů, kteří jsou nezpůsobilí k právním úkonům, nebo zbavených rodičovské odpovědnosti, uděluje souhlas jeho jiný zákonný zástupce (Bubleová et al., 2018b). Aktuální právní úprava již uvádí jen adopci nezletilého či zletilého dítěte, neuznává se již zrušitelného osvojení a osvojení nezrušitelného (Novotná, 2018).

1.1.3 Poručenství s osobní péčí

Novotná (2018) popisuje poručenství s osobní péčí jako typ náhradní rodinné péče, kdy soud jmenuje dítěti poručníka a to z důvodů, že rodiče dítěte zemřeli, byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti, byla jim odebrána rodičovská práva nebo nejsou právně způsobilí. Poručník disponuje stejnými právy jako biologičtí rodiče s výjimkou povinnosti vyživovací (Novotná, 2018). Občanský zákoník uvádí, kdo může být ustanoven poručníkem. Rodiče mohou doporučit osobu poručníka, vždy se zohledňuje zájem dítěte a v konečné fázi rozhoduje soud. Poručník zůstává pod stálým dozorem soudu a jeho rozhodnutí musí být soudně schválena (Bubleová et al., 2018a). Poručníci jsou povinni zastávat rodičovskou odpovědnost a spravovat majetek dítěte, k čemuž se zavazují poručenským slibem (Zezulová, 2012). Dle Bubleové et al. (2018a) se nezakládá takový poměr jako mezi rodičem a vlastním dítětem. Poručník naplňuje úlohu zákonného zástupce. Pokud poručník zajišťuje péči o dítě osobně, je stejně jako v případě pěstounské péče finančně podpořen ze strany státu. Poručník se v častých případech stanovuje pro

děti, které by mohly být adoptovány, ale nedaří se pro ně nalézt vhodného žadatele o osvojení (Bubleová et al., 2018a).

1.1.4 Pěstounská péče

V pěstounské péči má dle Pazlarové (2016) Česká republika dlouhodobou historii. Pěstounská péče byla ukotvena již v zákoně o rodině č. 94/1963Sb., a v zákoně o pěstounské péči č. 50/1973 Sb. Tento typ péče se v mnoha rysech velmi blížil osvojení. Pěstounské rodiny se ujímaly dětí s tím, že zajistí péči až do jejich plnoletosti a mnohdy i déle. Spíše se nepočítalo s vazbou dětí na jejich biologické rodiče, a tak se při umístování dětí pracovalo spíše s větší vzdáleností od jejich trvalého bydliště. Finanční podpora státu byla zanedbatelná. Pěstounská péče za éru své existence vytvořila stabilní platformu systému (Pazlarová, 2016).

Dle Novotné (2018) je v současnosti pěstounská péče řízena a dohlížena státem. Pěstounská péče je určena dětem, jejichž rodiče nejsou schopni péči o ně zvládnout sami a je potřebná pro blaho dítěte. Vztah mezi dítětem a pěstounem je svobodnější, než je tomu v případě osvojení. Není zde vytvořen příbuzenský vztah, přesto ale volně vzniká a udržuje se. Pěstounská péče se zakládá rozhodnutím soudu. Zároveň je pěstounům soudně uložena povinnost podávat pravidelné zprávy o péči (Novotná, 2018). Povinností pěstouna je dle Pazlarové (2016) pečovat o dítě osobně, zastupovat ho a rozhodovat v běžných záležitostech a spolupracovat s biologickými rodiči. Hlavní povinností pěstounů je udržovat vztah dítěte s jeho rodiči a příbuznými, pokud soud nestanoví jinak. K této činnosti mohou pěstouni využívat doprovázející organizace nebo mohou pomoci sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vyživovací povinnost zůstává rodičům (Pazlarová, 2016).

1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Forma pěstounské péče na přechodnou dobu je legislativně ukotvena již od roku 2006, ale její zavedení do praxe významně změnila až novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013. Zásadní změnou je lepší finanční zajištění pěstouna a zároveň jejich odborná podpora (Pazlarová, 2016). Forma pěstounské péče na přechodnou dobu dovoluje dětem trávit nezbytnou dobu v náhradní rodině a naplňuje tak Úmluvu o právech dítěte – zajistit právo na rodinný život (MPSV, 2013). Dle Pazlarové (2016) je pěstounská péče na přechodnou dobu jednou z forem náhradní rodinné péče, která má zabezpečit péči

o dítě, jehož rodina o něj sama nemůže nebo nechce pečovat. Tento institut má na rozdíl od klasické pěstounské péče sloužit pouze na časově omezenou dobu (Novotná, 2018). Smyslem je, aby dítě po dobu, kdy se hledá trvalé řešení jeho situace, trávilo v prostředí rodiny (MPSV, 2013). Dle Pazlarové (2016) se pěstounská péče na přechodnou dobu volí ve třech případech. V prvních dvou se jedná o novorozence. A to tehdy, jestliže jeho rodiče nemají zájem sami pečovat a je potřeba překlenout dobu, než rodiče udělí souhlas s osvojením, nebo než je vydáno pravomocné rozhodnutí soudu pro nezájem rodičů, na jehož základě jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti a následně poté bude možné osvojení. Druhým případem jsou rodiče, kteří nemohou pečovat ze špatných sociálních, zdravotních či psychických důvodů. Za těchto okolností je pěstounská péče na přechodnou dobu možností pro matky či rodiny, jak si vyřešit svou situaci a dítě do své péče později převzít. Poslední skupinou jsou děti starší, kdy se jedná pouze o přechodnou dobu, kdy rodiče nemohou péči zajistit, ale dá se velmi pravděpodobně předpokládat, že děti budou moci přijmout zpět (Pazlarová, 2016).

Dle MPSV (2013) je pěstounská péče na přechodnou dobu specifikována následovně: je určena pouze na časově omezené období maximálně jednoho roku, o svěřením dítěte do péče rozhoduje pouze soud, o děti mohou pečovat pouze schválení evidovaní pěstouni, neprovádí se zajištění náhradní rodinné péče před svěřením dítěte do pěstounské péče, pěstouni na přechodnou dobu jsou odměňováni, i když nepečují o dítě, je s nimi počítáno pro krizové případy, kdy by museli prakticky okamžitě přijmout dítě na základě rozhodnutí soudu, podstupují přípravu v délce 72 hodin z důvodu náročnosti této činnosti (MPSV, 2013).

1.2.1 Nároky na osobnost pěstouna

Dle MPSV (2013) jsou pěstouni na přechodnou dobu chápáni jako profesionálové, jejichž posláním je vychovávat a pečovat o děti v ohrožení. Mají tak vytvořit co nejpřívětivější zázemí pro děti, které u nich stráví až několik měsíců. Od pěstounů se především očekávají velmi dobré komunikační dovednosti, neboť je potřeba, aby uměli jednat, jak s původní rodinou, tak i případnou novou a zároveň i pracovním týmem (MPSV, 2013). Dle Pazlarové (2016) by se pěstouny měli stát lidé zralí, kteří se sami vědomě rozhodli k poskytování právě této péče. Při výběru pěstounů se posuzuje stabilita jejich rodinné situace. Pěstouni by měli žít v nekonfliktním vztahu trvajícím alespoň 5 let. Pokud jsou v rodině vlastní děti, neměly by jejich potřeby být pěstounskou péčí nijak zasaženy. Je

potřeba, aby vlastní děti chápaly poslání pěstounské péče, což je zpravidla možné až u osmi či desetiletých dětí (Pazlarová, 2016). Dle MPSV (2013) jsou pěstouni sami materiálně a sociálně zajištěni a mohou tak poskytnout co nejlepší zázemí pro péči a výchovu dětí. Jeden z pěstounů by měl být také rozhodnut, že z důvodu výkonu této péče opustí své dosavadní zaměstnání, aby mohl svou pozici plnohodnotně zastat. Pěstouni jsou otevřeni dalšímu vzdělávání a informacím, chápou potřebnost pěstounské péče a dovedou ji adekvátně naplňovat. Rozumí potřebě a důležitosti komunikace biologické rodiny s dítětem a jsou ji schopni podporovat. Jsou schopni opakovaně přijmout dítě (MPSV, 2013). Pazlarová (2016) uvádí, že vzhledem k nárokům této péče, je nepřehlédnutelným faktem též věk žadatelů, který by se měl pohybovat v rozmezí 28-65 let. Dalšími požadavky jsou bezúhonnost a dobrý zdravotní stav s vyloučením psychických onemocnění. Podstatnou výbavou jsou vlastnosti jako upřímnost, srdečnost, trpělivost, schopnost hodnocení a též sebehodnocení, umět navazovat vztahy a zároveň neočekávat uznání. Vzhledem k tomu, že je jejich poslání tedy mimořádně náročné a vyžaduje zvláštní předpoklady na osobnost pěstounů, je potřeba dovednosti žadatelů souhrnně zhodnotit (Pazlarová, 2016).

1.2.2 Postup při získávání, schvalování a prověřování zájemců

Podle Pazlarové (2016) není pěstounských rodin dostatek, a proto je potřeba jejich aktivního vyhledávání. Kampaně probíhají na různých úrovních. Takové kampaně vede např. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dále lokální či regionální kampaně, které jsou cíleny na nové zájemce přímo v místě jejich potřebnosti. Vždy je potřeba mít pro kampaň zpracovanou analýzu aktuální situace a z ní vycházející strategii kampaně (Pazlarová, 2016). Dle Nožířové (2015) se na spolupráci pak podílejí neziskové organizace i již fungující pěstounské rodiny. Dle Pazlarové (2016) je důležitý první kontakt případných zájemců. Je důležité, aby tento kontakt byl uskutečněn s pracovníkem, který vytvoří dobrý dojem a je schopen odpovědět na veškeré informace a vyvolá pocit, že zájemce je vítán. Je potřeba se zájemci jednat s úctou, otevřeností a podporou (Pazlarová, 2016).

Černá, Svoboda (2011) uvádějí, že zájemce o pěstounskou péči podává nejprve svou žádost u Orgánu sociálně právní ochrany dětí. Podáním žádosti začne postup odborného zhodnocení, který zahrnuje rovněž odborný posudek z přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Po podání žádosti je provedeno sociální šetření pracovníkem OSPOD na adrese pobytu žadatele. Dále je potřeba doložit výpis z rejstříku trestů, rodný list, oddací list, lékařský

posudek, vyjádření od zaměstnavatele a potvrzení o příjmech. Celá spisová dokumentace je předána na krajský úřad, kde je rozhodnuto, zda žadatele zařadí do procesu přípravy pro vykonávání pěstounské péče (Černá, Svoboda, 2011). Rychlik, Hrbáčková (2018) popisují, že proces přípravy zahrnuje též psychologické vyšetření žadatelů pomocí dialogu či jiných diagnostických postupů. Na základě tohoto vyšetření doporučuje psycholog, čím je potřeba se v průběhu přípravy zabývat a na co se zaměřit. Psycholog stojí i na samém konci přípravy, kdy vydá souhrnnou zprávu s vyhodnocením kurzu a doporučením či nedoporučením žadatelů. Krajský úřad poté vydá rozhodnutí, zda žadatele zařazuje do evidence (Rychlik, Hrbáčková, 2018).

1.2.3 Nároky na personální zajištění odborné přípravy pěstounů na přechodnou dobu

Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči (2017) uvádí, že v České republice nepůsobí žádné pracoviště, na kterém by probíhalo vzdělávání odborníků právě na přípravu pěstounů a také následný výzkum v této sféře.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ukládá povinnost pověřeným osobám řídit se standardy kvality sociálně-právní ochrany a dále blíže uvedeno v prováděcí vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí. Organizace, které provádějí přípravu, mají povinnost splňovat standardy odborného personálního zajištění, prostředí, podmínek a informovanosti. Jejich povinností je mít písemně stanovená pravidla pro provedení a průběh příprav včetně způsobu práce s žadateli. Tato písemná pravidla mají zabezpečit jednotný přístup zaměstnanců pracujících pro pověřenou osobu.

Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 uvádí, že přípravy zajišťuje multidisciplinární tým odborníků s praxí na poli náhradní rodinné péče. Příprav se dále zúčastňuje sociální pracovník a psycholog, kteří hodnotí způsobilost žadatele k zařazení do evidence (MPSV, 2009).

1.3 Odborná příprava pěstounů na přechodnou dobu

Dle Vávrové et al. (2012) je součástí organizace náhradní rodinné péče odborná příprava, která je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Souhlas účastnit se odborné přípravy je již součástí samotné žádosti o pěstounskou péči (Vávrová et al., 2012). Dle Hofrové, Rotreklové (2009) odborné přípravy realizují krajské úřady, které za tím účelem mohou pověřit i jiné osoby právnické či fyzické. V rámci České

republiky nalezneme odlišné obsahy a formy těchto příprav. Jejich kvalita a náplň odráží profesní kvality a praxi realizátorů (Hofrová, Rotreklová, 2009).

Proces příprav se řídí metodickými doporučeními Ministerstva práce a sociálních věcí, a sice Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče a Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 k pěstounské péči na přechodnou dobu (Černá, Svoboda, 2011).

Dle metodického doporučení MPSV č. 7/2009 je cílem příprav: přinést žadatelům přehledně a kladně souhrn odborných informací o náhradní rodinné péči, zprostředkovat zájemcům představu, jak se bude odvíjet situace v jejich rodině přijetím nového člena „nevlastního“ dítěte, obdržet relevantní informace o žadatelích a následně je posoudit a zhodnotit vhodnost možného přijetí dítěte (MPSV, 2009). Dle metodického doporučení MPSV č. 6/2009 by příprava žadatelů měla obsahovat stejná témata jako pěstounská péče, přičemž důraz by měl být kladen na následující témata: poslání pěstounské péče na přechodnou dobu a vazba, kontakty a komunikace s vlastní rodinou dítěte (MPSV, 2009).

Pazlarová (2016) sděluje, že příprava má hodnotu pro obě strany. Žadatelům by měla odpovědět na všechny jejich otázky související s přijetím dítěte. Žadatelé mají možnost utřídit si své představy a někdy možná i změnit názory a svá přesvědčení, na své kapacity a možnosti. Někdy samozřejmě může dojít i k tomu, že v průběhu přípravy zájemci zcela upustí od svého záměru. Z druhé strany jsou přípravy důležité, neboť i pracovníci příprav zažijí žadatele v různých situacích, což je též potřebné k dalšímu zhodnocení (Pazlarová, 2016). Vávrová et al. (2012) doporučuje, aby přípravy byly pojety multidisciplinárním přístupem, aby žadatelé měli co nejširší spektrum informací od sociálního pracovníka, psychologa, kteří se specializují na náhradní rodinnou péči až po zdravotníka či pediatra. Bývá zajímavé zapojení již stávajících pěstounů, kteří mohou odpovědět již praktickými zkušenostmi (Pazlarová, 2016).

Vyhláška č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí specifikuje, jaké základní body by příprava měla obsahovat: seznámení se s osobami, které jsou vhodné stát se pěstouny, jejich rodinami a dalšími sociálními kontakty; informace o právech a potřebách dítěte v náhradní rodině a jejich naplňování; zvládnutí spolupráce a komunikace s ostatními odborníky; vztahy, postoje a komunikace s dítětem s ohledem na lidské hodnoty a důstojnost; rozvoj a podpora schopností dítěte a jeho zájmů; naplňování vzdělávacích, citových a sociálních potřeb dítěte, péče o něj;

kontakt dítěte s vlastními rodiči a příbuznými; spolupráce s dětmi, které již v rodině žijí. Navíc u žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu vyhláška stanovuje další body přípravy: zdatnost ve spolupráci s vlastní rodinou přijatého dítěte; postup při předání dítěte; význam a forma pravidelného hodnocení situace a poměrů dítěte.

Černá, Svoboda (2011) uvádí ve své metodice rozdělení přípravy na individuální vyhodnocení a přípravu skupinovou. Jednotlivé fáze přípravy se mohou různě střídat nebo na sebe navazovat (Černá, Svoboda, 2011). Hofrová, Rotreklová (2009) předpokládají, že většina příprav v České republice se konají jako skupinové a povětšinou spojené s přípravou budoucích osvojitelů, a to z důvodu menšího množství zájemců o pěstounskou péči. Výhodou je, že je možné pracovat se skupinovou dynamikou. Skupinová příprava je navíc finančně výhodnější. Zúčastnění hodnotí, že je tato skupinová setkání obohacují, přináší jim odpovědi na otázky, které by je dříve nenapadly. Na počátku příprav je negativním faktem vědomí účastníků, že jsou ve fázi hodnocení, a proto se snaží chovat lépe, aby uspěli (Hofrová, Rotreklová, 2009).

1.3.1 Struktura přípravy

Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 uvádí, že přípravy pro pěstouny na přechodnou dobu by se měly organizovat v malých skupinách do deseti osob v délce 72 hodin. Zároveň se doporučuje v rozšířené části příprav věnovat se reakcím budoucích pěstounů v obtížných zátěžových situacích a jejich schopnostem spolupracovat. V této fázi je velmi důležité začlenit i děti již v rodině žijící, případně jiné rodinné příslušníky (MPSV, 2009).

V následujícím textu je shrnuto dle metodického doporučení MPSV č. 7/2009 rozložení a náplň jednotlivých fází příprav a jejich výstupy.

Úvodní setkání může být společně pro všechny žadatele náhradní rodinné péče v délce 8 až 10 hodin. Zde je vysvětleno rozložení celé odborné přípravy a její cíl. Druhé setkání je zaměřeno na seznámení se s typy náhradní rodinné péče, právním rámcem a jaká je aktuální situace náhradní rodinné péče v daném kraji. Dále se druhé setkání zabývá psychologií dítěte v náhradní rodinné péči a péčí o dítě v náhradní rodině. V této pozici má být prostor pro interaktivní část, kde žadatelé sdělují svá očekávání, motivaci a obavy. Výstupem této části je vypracování posudku odpovědným pracovníkem organizace, které je zaměřeno na hodnocení úvodního setkání. V této fázi je potřebné uvést informaci pro vyšetřujícího psychologa, kterým oblastem by se měl více věnovat (MPSV, 2009).

Za úvodním setkáním následuje dle metodického doporučení diagnostické vyšetření psychologem krajského úřadu. Důvodem je již v první fázi vyloučit žadatele s patrnými psychopatologickými odlišnostmi, které vylučují žadatele pro výkon náhradní rodinné péče. Pokud jsou zjištěny okolnosti, pro které není vhodné pokračovat dále v přípravě, má krajský úřad zákonné právo správním řízením ukončit zařazení žadatele do evidence. Zpráva z úvodního setkání slouží jako podklad pro zhodnocení přípravy (MPSV, 2009).

Dále navazuje fáze, kterou se doporučuje realizovat již jen pro žadatele o pěstounskou péči, a to způsobem vícedenních setkání, kdy se velmi využije interaktivního zapojení žadatelů a zážitkových technik. Metodické doporučení obsahuje témata totožná s doporučením č. 6 např. zátěž ve vlastní rodině, prožívání a psychologie dítěte, úloha vlastní i náhradní rodiny, řešení krizových situací, spolupráce s odborníky atd. Zde je potřeba klást největší důraz na to, jaká je role pěstounů na přechodnou dobu. Pěstouni by měli být připravováni na to, jak reagovat, jak vysvětlovat situace a zároveň jak se srovnat s vlastními prožitky, reakcemi vlastní rodiny, příchody dětí a zároveň jejich odchody. Pěstouni by se měli seznámit se specifickými potřebami dětí, jak zvládnout zátěžové situace, jaké zvolit strategie k jejich vyřešení. Důležitým prvkem je i to, jak přijmout podporu, jaká je nabídka podpůrných služeb v daném regionu (MPSV, 2009).

Opět následuje vyhodnocení průběhu přípravy. Dle zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jsou jednotlivé posudky povinnými podklady pro posouzení přípravy žadatelů. Zpráva je zpracována pověřeným pracovníkem organizace. Žadatelé mají právo nahlížet do spisové dokumentace a případné negativní hodnocení konzultovat (MPSV, 2009).

Podle metodického doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči navazuje závěrečná psychologická konzultace. Výsledkem je závěrečná zpráva krajského psychologa s doporučením či nedoporučením o zařazení žadatelů do evidence (MPSV, 2009).

Analýza kvality příprav z roku 2017 konstatuje, že výše uvedená metodická doporučení MPSV z roku 2009 tvoří základ pro realizované „klasické přípravy“. Dle této analýzy neexistuje v České republice sjednocená ucelená metodika formy přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči. V praxi se však zjistilo, že všechny přípravy kopírují velmi podobné modely, které logicky vyplývají a reagují na potřeby dětí v náhradní rodině. V současné době se realizátoři příprav rozdělují na dvě skupiny. Ti, jež realizují přípravy

jakýmsi tradičním způsobem a ti, kteří jsou ovlivněni právě programem PRIDE. Jedná se o program, který vznikl v USA. Postupně s ním začali pracovat v celé řadě Evropských zemí. Podstatou tohoto programu je vést přípravu na úrovni zážitkových aktivit a následné zhodnocení zkušeností dítěte, které prožilo náhradní rodinnou péči. Cílem je zjistit, jak jsou žadatelé schopni se situací naložit, jak jsou schopni dítěti pomoci, přijmout tuto skutečnost a vyrovnat se s ní (Analýza kvality příprav..., 2017).

1.3.2 Obsahová náplň přípravy

Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 vymezuje souhrnně body příprav, kterým je potřeba se věnovat z pohledu psychologického, sociálního a zdravotního:

a) Povahové vlastnosti dětí v náhradní rodinné péči

Vágnerová (2012a) konstatuje, že není možné dát osvojitelům či pěstounům odpověď jaké bude mít přijaté dítě vlohy a povahové vlastnosti, neboť soubor dědičných předpokladů je získaný polovinou každého vlastního rodiče. Dle Loehlin et al. (2007) je zcela jasné, že rodiče, kteří selhávají ve svých rodičovských kompetencích, mají horší genetické předpoklady, které přenáší na své děti. Z toho důvodu se předpokládá, že děti v náhradní rodinné péči se hůře adaptují na změnu prostředí než vlastní, přestože vyrůstají v jedné rodině (Loehlin et al., 2007). Patologická rodina je podle Vágnerové (2012a) taková, jež nevytváří pro děti optimální podmínky, může tak negativně ovlivňovat vývoj osobnosti dítěte. Stejně tak záleží na genetické vnímavosti dětí např. ve stresové situaci, což znamená, že i například fyzické týrání či zanedbávání může ovlivnit každé dítě ze sourozenecké skupiny jinak. Děti z těchto rodin mohou mít různé výchovné problémy, problémy s prožíváním, mohou trpět úzkostí a při přechodu do náhradní rodiny se tyto problémy dříve či později projeví a není možné je eliminovat tak, jak by si náhradní rodiče přáli (Vágnerová, 2012a). Děti do pěstounské péče mohou přicházet se strachem, hněvem, úzkostí, depresí, posttraumatickým stresem, neschopností zpracovávat smyslové vjemy, neurologickými změnami, poruchami utváření vazeb, problémy s motorickými dovednostmi a koordinací, záblesky vzpomínek z minulosti, studem a pocitem opuštěnosti. Náhradním rodičům může trvat delší čas, než proniknou do světa těchto dětí (Purvis et al., 2013).

b) Citová deprivace dětí a její následky

„Deprivace – strádání, ztráta něčeho, co organismus potřebuje, nedostatečné uspokojování základních potřeb.“ (Hartl et al., 2010, s. 94).

Dle Vágnerové (2012b) je deprivace pojmenovaná jako stav, při kterém nejsou uspokojovány některé základní potřeby, psychické nebo biologické. Zároveň uvádí, že patologický vliv deprivace závisí na tom, ve kterém období ji člověk prožije. Důsledky deprivace, prožité v raném věku jsou nejzásadnější a významná a dlouhotrvající deprivace může zapříčinit poruchu psychického vývoje (Vágnerová, 2012b). Dle Winnette (2018) se v Čechách v posledních letech objevil i termín attachment a velmi často se uvádí ve spojení právě s náhradní rodinnou péčí. Teorií attachmentu se zabýval anglický psychiatr John Bowlby, který vyjádřil myšlenku o důležitosti spojení a vztah matky se svým dítětem právě v jeho raném dětství. Existence tohoto vztahu je stěžejní pro další kognitivní, emocionální a sociální vývoj dítěte (Winnette, 2018). Jak uvádí Bowlby (2010) v odborné literatuře se attachment tedy citová vazba označuje jako připoutání nebo přimknutí. Nejsilnější citové pouto se tvoří u novorozenců k pečující osobě v prvním roce života. Pochopení pevného vztahu mezi dítětem a matkou je vlastně pochopení reakce, kterou vyvolá odloučení či ztráta mateřské postavy. Intenzita vazebného chování je u dětí individuální. Projevem chování, jež zprostředkuje citovou vazbu, můžeme považovat úsměv, pláč, následování matky, sání, volání. Pokud citová vazba chybí, ocitají se děti ve zjevné psychické nepohodě (Bowlby, 2010). Deprivací ohrožené děti jsou např. děti s postižením, s odlišnou reaktivitou či jiným temperamentem. Prostředím, které působí nepříznivě, je konfliktní, s častým stresem nebo i prostředí chudoby (Říčan, Krejčířová, 2006). Je navrhováno, aby výrazně deprivované děti, byly umístovány spíše do péče pěstounů, kteří jsou psychoterapeuticky vzděláni (Langmeier et al., 2010).

c) Odlišnost péče o děti v náhradní rodinné péči

Škoviera (2007) uvádí, že žádná z vysokých škol neučíní z člověka dobrého rodiče, ba ani náhradního. Náhradní rodičovství není jen o dobré víře a touze pomoci, ale je potřeba vědomostí. Pokud náhradní rodič není schopen pochopit a proniknout do prožívání dítěte, může mu spíše ublížit. Není možné situaci chápat, že děti je možné měnit jako zaměstnání, pokud náhradní rodič není schopen výchovu s daným dítětem zvládnout (Škoviera, 2007).

Dítě, které dle Vágnerové (2012a) přichází do rodiny *v kojeneckém věku*, zejména starším, které ztratilo kontakt s pečující osobou, reaguje protestem. Nechápe příčinu nejistoty a bude nějaký čas trvat, než se novému prostředí přizpůsobí. Může se jednat o celkovou psychickou deprivaci způsobenou citovým strádáním. Obvykle reaguje odmítavými projevy, nezájmem a apatií (Vágnerová, 2012a). U novorozence, který byl zanedbaný v prvních měsících života tak, že se mu nedostalo potřebných dotyků a komunikace, se mohou projevit poruchy chování (Purvis et al., 2013).

Vágnerová (2012a) hovoří o tom, že pokud dítě přichází do nové rodiny až *v batolecím věku*, záleží jeho chování na jeho vývojové úrovni a celkovém stavu. Děti z nefunkčních rodin, které strádaly ve všech směrech, budou mít negativní zkušenosti, které se odrazí v jejich chování. Mohou být výrazněji opožděné, v řeči, v chování i v emočním projevu. Děti, které neměly předchozí pečující osobu, se mohou silně fixovat na nově získanou mateřskou osobu. Je možné, že se citová deprivace může projevit i tak, že dítě navazuje vztah s kýmkoliv a nikoho se nebojí, což rodiče mohou mylně pochopit jako dobrou adaptaci (Vágnerová, 2012a). Rutter et al. (2007) uvádí, že v tomto věku by už dítě mělo mít vytvořenou citovou vazbu, a proto může trvat dlouho, než si ji k někomu vytvoří. Platí zde, že čím déle trvá umístění dítěte do náhradní rodiny, tím obtížněji navazuje citové vztahy (Rutter et al., 2007). Pokud je batole zanedbávané nebo týrané, naučí se věřit jen samo sobě. To se pak negativně projeví na jeho učení sociálním dovednostem. Takové děti mohou mít i poškození tělesná (Purvis et al., 2013).

U dětí *v předškolním věku* dle Vágnerové (2012a) bývají již jakékoliv odlišnosti zřetelnější. Důvodem mohou být nezvládnuté deprivace zkušenosti. Mohou negativně reagovat na opakované změny prostředí, kdy děti nechápou, kam vlastně patří. Dítě v tomto věku nemá úplně správný náhled na své vlastní rodiče a nechápe, proč bylo své rodině odejmuto (Vágnerová, 2012a). Dle Colverta (2008) deprivované děti mohou reagovat na zátěž či nepohodu výbuchem afektu. Dítě může být agresivnější, hyperaktivní a hůře si osvojuje přijatelné chování. Agrese může být obranným mechanismem, kdy dítě těžko zvládá nepohodu (Colvert, 2008). Dalším problémem je, že takové děti hůře přijímají autority, dávají najevo svůj nesouhlas a odmítají se podřídit. Žijí v představě, že vlastní matka po nich nic nechtěla, svým způsobem si ji idealizují (Vágnerová, 2012a).

U dětí *ve školním věku* dle Vágnerové (2012a) hraje podstatnou roli to, jakou hodnotu měla škola pro jejich vlastní rodiče. Pokud vlastní rodina nepovažovala školu jako

hodnotu, nechápe dítě rozdílný přístup náhradní rodiny. Pokud má dítě ve škole problémy, mohou to náhradní rodiče vyhodnotit jako vlastní neúspěchy. Je potřeba si však stanovit přiměřené cíle, protože dítě může dosahovat jen výsledků na hranici svého maxima. Děti, přicházející do náhradní rodiny v tomto věku, nemusí chápat pojem rodiny zcela jasně. Idealizují si svůj předchozí život (Vágnerová, 2012a).

d) Jak se starat o děti se specifickými potřebami (poruchami chování či závažnými onemocněními)

Jak uvádí Zezulová (2012), je zdraví popisováno jako stav duševní i psychické pohody a pak žádné dítě, které je umisťováno do náhradní rodinné péče, není zdravé. Tyto děti se narodily do nepříznivých rodinných podmínek, jako nechtěné nebo matkám s rizikovým chováním. Proto je možné obecně je označit jako děti se specifickými potřebami. Velmi negativním faktorem je v těhotenství užívání alkoholu. Takové děti mohou mít pak problémy s pamětí, vývojová opoždění, nestabilní výkon a mohou myslet a chápat pomaleji. Dále se může jednat o děti s pervazivními vývojovými poruchami, jako je Reyův syndrom nebo autismus. Takové děti špatně mluví, neumí neverbálně komunikovat, sociální projevy mohou být doprovázeny úzkostí (Zezulová, 2012).

Pazlarová (2016) uvádí, že pokud rodina pečuje o dítě se specifickými potřebami, měl by zde být v častém kontaktu s rodinou pracovník doprovázející organizace a průběžně sledovat situaci v rodině, aby včas zachytil případné vyčerpání rodičů a také, aby jim pomohl se zprostředkováním nejrůznějších služeb (rehabilitačních, zdravotnických, respitních, apod.) (Pazlarová, 2016). Podle výzkumu Browna a Rodgerové (2009) realizovaného v Kanadě je pro pěstouny náročné i to, jak se děti projevují. Pěstouni tuto výchovu a komunikaci popisují jako velmi náročnou a vyčerpávající. Někdy uvádějí až stranění se společnosti z důvodu zahanbení (Brown, Rodger, 2009).

e) Vlastní rodina a její zátěže – závislosti, sociální vyloučení, onemocnění

Matoušek (2014b) jmenuje, jaké typy závažného ohrožení dítěte v rodině nastávají. Jsou jimi zanedbávání, zneužívání, týrání nebo nevhodné životní podmínky. Formy zneužívání mohou být sexuální, kriminální, nebo ekonomické. Nepříznivou situaci může způsobit i sama pečující osoba, která nedisponuje dostatečnými kompetencemi, např. trpí chronickou nemocí, nebo nemá dostatečnou rozumovou úroveň, nebo jedná pod vlivem návykové látky (Matoušek, 2014b). Pokud se z rodiny odebírají týrané děti, lze očekávat

jejich velmi silnou vazbu na vlastní rodiče a musí být v terapeutické péči, aby získaly skutečný náhled na situaci a na vlastní rodiče, přijaly tak vlastní minulost a mohly navázat vztah s novým pečovatelem. Tato terapie je potřebná i s ohledem na mezigenerační přenos (Langmeier et al., 2010).

f) Úloha náhradního rodiče v životě dítěte

Matoušek (2014a) popisuje, že úloha pěstounských rodičů na přechodnou dobu není vůbec jednoduchá a potřebují stabilní podporu profesionálů. Do jejich rodin již přicházejí děti, které si přinášejí mnohé zátěže, kterým pěstounští rodiče velmi často nemohou rozumět a též za ně nemohou být odpovědní. Dobrý výsledek může přinést citlivý a na dítě orientovaný přístup. Pěstouni, kteří se umějí dobře přizpůsobit citovým potřebám dítěte a vyvolat v dítěti pocit bezpečí, ale zároveň umí jasně stanovit hranice, bývají úspěšnější. Podstatné je, aby pěstouni měli na přijaté děti přiměřené požadavky (Matoušek, 2014a).

g) Vlastní rodina žadatelů a vlastní děti

Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání (2017) uvádí, že dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, stanovuje též odbornou přípravu dětí žadatelů, která samozřejmě zohledňuje rozumovou vyspělost a věk dítěte. Příprava je potřebná k vyhodnocení, zda jsou děti samy schopny přijmout nové dítě do rodiny a k tomu mají získat potřebné informace. Zákon dále nepřímou uvádí, že příprava se týká též partnera či manžela, který je spolužadatelem a žije ve společné domácnosti (Analýza kvality příprav..., 2017). Pazlarová (2016) udává, že vlastní děti mohou v pěstounské péči hrát klíčovou roli. Mohou poskytnout pozitivní vztah vznikem citové vazby, mohou podporovat a poskytovat důležité podněty, ale i vzory. Může však vzniknout i negativní vztah, pokud se některé z vlastních dětí cítí znevýhodněné. Je potřebné, aby děti ve vlastní rodině souhlasily s přijetím nového člena rodiny. Je potřebné, aby jim rodiče poskytli dostatek informací, aby s nimi o celé situaci hovořili a uměli jim vše vysvětlit (Pazlarová, 2016).

h) Péče o děti z menšinových etnik

Jak hovoří Zezulová (2012), aby bylo možné přijmout do péče dítě jiného etnika, není to možné udělat z určitého ústupku, ale z důvodu, že toto etnikum bezvýhradně respektuje. Nelze však popsat, že děti jiného etnika jsou naprosto odlišné, neboť v podstatě každé

dítě je jiné. Jedná se spíše o to, jak celé etnikum vnímá společnost a jaké předsudky má (Zezulová, 2012). V systému pěstounské péče v České republice zastupují jedinou minoritu romské děti. Je zde složitější vytvoření identity než u dětí stejného etnika. Dalším faktorem, se kterým se musí dítě vyrovnat, je jeho romský původ, učí se životu v majoritě (Pazlarová, 2016). Vančáková (2008) definuje různé přístupy pěstounů k dětem jiného etnika a jako optimální označuje ten, kdy pěstouni respektují kořeny dítěte. Respektují dítě, informují ho o jeho kultuře a celou rodinu rozvíjí o setkání s jinými Romy. Je vhodné, aby pěstouni zprostředkovali podněty z obou kultur – jídlo, písničky, pohádky atd. Přínosné je, aby děti viděly jiné Romy v pozitivním světle, kdy jsou společensky oceněni, aby vyrovnaly negativní vnímání Romů ve společnosti (Vančáková, 2008).

i) Přijetí dítěte do rodiny

Dle Vávrové et al. (2012) jsou pěstouni na přechodnou dobu ve specifické situaci, neboť budou neustále prožívat ranou adaptaci s přijatým dítětem, která bude pro jejich rodinu velice náročná a stresující. Vágnerová (2012a) popisuje, že adaptace na příchod dítěte do rodiny bývá složitá i pro biologické rodiče. Každá matka se musí zvyknout na svou novou roli. Pro náhradní rodiče může být příchod dítěte ještě náročnější, poté co prošli složitým a dlouhým obdobím příprav. Mohou tápat ve svých reakcích k dítěti, mohou prožívat pocit neschopnosti a musí se umět vyrovnat s nově vznikajícími problémy (Vágnerová, 2012a). Dle Kovařovicové (2015) je velmi častým důvodem přijetí dítěte do pěstounské péče nefunkčnost jeho biologické rodiny, která dítě zanedbávala nebo o něj špatně pečovala. Dítě má proto zakořeněné negativní zkušenosti, prostřednictvím kterých bude vnímat i novou rodinu (Kovařovicová, 2015).

j) Příprava a proces odchodu dítěte

Pazlarová (2016) uvádí, že základním bodem přechodné pěstounské péče je právě její krátkodobé určení. Celý proces předání by měl být naplánován velmi citlivě a pečlivě (Pazlarová, 2016). Dle Hláskové (2015) zde musí být hlavním zájmem to, co dítě právě prožívá. Dle Pazlarové (2016) by měl předávací proces být přizpůsobený věku dítěte. U nejmenších dětí je vhodné, aby došlo k postupnému předání. Dítě by se mělo postupně seznamovat a zvykat na novou pečující osobu a považovat ji postupem času za známou. U starších dětí je důležité s nimi o celé situaci otevřeně hovořit. Je vhodné děti s ohledem na jejich věk podpořit, aby i ony vyjádřily názor k celé situaci (Pazlarová, 2016).

Hlásková (2015) popisuje celý proces jako velmi citlivý, kdy se jedná o překlopení citového pouta z pěstounů na přebírající rodinu. Jednotlivými fázemi procesu jsou: vzájemné seznámení rodin, zjišťování péče o dítě, postupné převzetí péče o dítě, příprava konečného přechodu dítěte z pěstounské péče, samotný přechod dítěte, následné provázení nové pečující rodiny (Hlásková, 2015). Dle Pazlarové (2016) je prožívání pěstounů pak zásadně ovlivněno tím, kam dítě předávají. Nejlepší variantou je pro ně předání dítěte do osvojení či dlouhodobé pěstounské péče. Mají jistotu, že o dítě bude dále pečováno v laskavém, stálém prostředí. Hůře se pak vyrovnávají s předáním dítěte zpět do biologické rodiny s nepříznivou anamnézou (Pazlarová, 2016).

Po ukončení celého procesu probíhá závěrečná reflexe celé péče o dítě. Pěstouni by měli mít dostatek času na vyrovnání se s odchodem dítěte. Vhodné bývá zařadit i supervizi či psychologickou konzultaci, aby pěstouni byli schopni celou situaci zpracovat a připravit se na přijetí dalšího dítěte (Pazlarová, 2016).

1.4 Doprovázení pěstounských rodin

Šustrová (2018) uvádí, že novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje jednu z povinností, kterou je uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, uzavřenou buď s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, nebo s nestátní neziskovou organizací. Z titulu této dohody vzniká pěstounům právo na tzv. doprovázení rodiny. Termín doprovázení není samostatně zákonem definován, ale obecně se vžil pro rodiny vykonávající pěstounskou péči. Zásadní je podpora pěstounských rodin a dětí a z druhé strany zároveň jakási kontrola jejich činnosti (Šustrová, 2018). Pazlarová (2016) popisuje, že doprovázení je vnímáno převážně jako opora náhradní rodiny a ne jako její dozor. Klíčový pracovník by měl s rodinou navázat úzký vztah, založený na respektu a důvěře a pomoci rodině s každodenními problémy (Pazlarová, 2016). Dle Šustrové (2018) má doprovázení podobu poradenství, konzultací, podpory, náhledu, sdílení, popřípadě dohled nad péčí či vedení pěstounů.

Úkolem vzdělávání pěstounů je posilování jejich kompetencí ke splňování výkonu náhradní rodinné péče. Vzdělávání může mít různé podoby od kurzů, seminářů či formou samostudia odborné literatury. Povinností pěstounů je zúčastnit se vzdělávání v rozsahu minimálně 24 hodin za 12 kalendářních měsíců (Šustrová, 2018).

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Proces posuzování žadatelů zahrnuje několik oblastí. Jednou z nich je příprava pěstounů na přechodnou dobu. Právě kvalita a obsah přípravy hraje v životě budoucího pěstouna klíčovou roli. Zda-li mu odpoví na nejen teoretické, ale zejména praktické otázky. Výsledkem je bezpečné rozhodnutí, že pěstounství bude jeho celoživotním posláním.

Cílem práce je zmapovat, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí proces jejich přípravy na přijetí dítěte do rodiny.

2.2 Výzkumné otázky

V souvislosti s cílem práce a teoretickými poznatky byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

Jak hodnotí pěstouni na přechodnou dobu obsah přípravy zpětně s ohledem na praxi?

Dále byly stanoveny následující dílčí výzkumné otázky:

Jaká pozitiva pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy?

Jaká negativa pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy?

Jaká byla očekávání pěstounů plynoucí z přípravy?

2.3 Operacionalizace pojmů

Předmětem operacionalizace bylo definovat pojmy, které vychází z cíle práce a výzkumných otázek. Dle Bauma (2014) je operacionalizace proces, při kterém se k původním teoretickým pojmům a konceptům přiřadí konkrétní znaky a obsahové významy.

Ohrožené dítě – v posledních letech termín převzatý z terminologie Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990, bývá použito též „dětí ve zvlášť obtížných situacích“. V této deklaraci jsou výslovně takové děti vyjmenovány. Společnou vlastností těchto dětí je nedobrovolné ocitnutí se v obtížné situaci a nemožnost se z ní vymanit vlastními silami. Je možné je definovat tak, že jejich zdraví nebo život

jsou ohroženy vlivem různých faktorů – deprivací, chudobou, nezralostí nebo genetickými faktory (Kovařík, 2013).

Náhradní rodinná péče – forma zajištění výchovného rodinného prostředí pro ohrožené děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině. Na základě legislativní podpory má přednost před ústavní výchovou. Jejím cílem je zajistit zdravý psychosociální vývoj ohrožených dětí (Bubleová et al., 2011).

Pěstoun na přechodnou dobu – zajišťuje speciální službu pro dítě a jeho rodinu. Při své činnosti je v neustálém kontaktu s dalšími odborníky, ale i s biologickou rodinou dítěte. Jeho posláním je zajistit stabilní, bezpečné a citlivé prostředí pro dítě po krátké časové období a pomoci mu vyrovnat se s prožitým traumatem a zvládnout jeho psychosociální potřeby. Současně však připravuje dítě na přechod do trvalé péče (Pazlarová, 2016).

Odborná příprava pěstounů na přechodnou dobu – kurzy vedené multidisciplinárními týmy z oblasti sociálně právní, psychologické, pedagogické, náhradní rodinné péče, které uvádějí žadatele o pěstounskou péči do odborné problematiky (Vávrová et al., 2012).

3 Metody výzkumu

Vzhledem k povaze a cíli bakalářské práce bude zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Bude užitá metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Metoda výzkumu a výzkumná strategie je zvolena tak, aby bylo možné splnit stanovené cíle a zodpovědět výzkumné otázky.

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

V rámci zvolené kvalitativní výzkumné strategie byla zvolena metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru.

Technika rozhovoru byla vybrána, protože je dle Miovského (2006) řazena mezi výhodnou pro sběr kvalitativních dat. Zároveň ji však označuje za poměrně složitou.

Byl zvolen typ rozhovoru polostrukturované interview, který je nejpoužívanější. Tato technika vyžaduje náročnější přípravu schéma, ve kterém jsou zachyceny okruhy otázek, na něž budou partneři dotazováni. Pořadí okruhů nemusí být při rozhovoru striktně dodrženo, spíše se jedná o maximalizaci získaných dat. V průběhu rozhovoru bývá vhodné používat následná vysvětlení a upřesnění výpovědí komunikačního partnera (Miovský, 2006). Okruhy otázek jsou připojeny v příloze 1.

3.2 Cílový soubor

Výzkum byl zahájen v prosinci 2020. Před samotným výzkumem autorka osobně znala jednu pěstounskou rodinu. Pro získání dalších komunikačních partnerů byla zvolena metoda „snowball sampling“ – metoda sněhové koule, kdy se výzkumník zná s osobou či skupinou osob, přes které získává další kontakty na odpovídající osoby (Hendl, 2016). Takto byly postupně získány kontakty na pěstounské rodiny až do doby nasycení informací, tedy opakujících se výpovědí.

V průběhu prosince 2020 a ledna 2021 bylo postupně osloveno šest komunikačních partnerů, kteří byli na základě seznámení se s výzkumným záměrem ochotni spolupracovat. Všem komunikačním partnerům bylo zaručeno, že výzkum bude probíhat zcela anonymně a údaje o nich nebudou nikde použity. Pět rozhovorů bylo pořízeno v přirozeném domácím prostředí pěstounů a s jejich souhlasem. Jeden rozhovor se uskutečnil v neutrálním anonymním prostředí.

V tabulce 1 jsou uvedeny identifikační údaje jednotlivých komunikačních partnerů – délka poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu, počet dětí, které měli v pěstounské péči a zda stále aktivně vykonávají pěstounskou péči. Jak se podařilo zjistit, každý komunikační partner prošel odbornou přípravou v jiném období.

Tabulka 1: Identifikační údaje komunikačních partnerů

	Délka poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu	Počet dětí v pěstounské péči	Aktivně vykonávající pěstounskou péči
KP 1	3 roky	3	ano
KP 2	2,5 roku	3	dočasně přerušili
KP 3	3 roky	4	ano
KP 4	3 roky	3	ano
KP 5	2 roky	2	ne
KP 6	2,5 roku	2	ano

Zdroj: vlastní výzkum

3.3 Způsob vyhodnocení dat

Rozhovory trvaly cca. 90 – 120 min. Pro plynulost výzkumného šetření autorka požádala komunikační partnery o souhlas s nahráváním. Pro nahrávku byl použit diktafon v mobilním telefonu a proveden krátký písemný záznam pro lepší orientaci v průběhu rozhovoru (Miovský, 2006). Rozhovory byly následně doslovně přepsány bez jakékoliv úpravy do spisovného jazyka. Zvukové záznamy byly bezprostředně po přepsání smazány.

V získaných prepisech rozhovorů byla provedena redukce první úrovně. Byly vynechány věty, které narušovaly plynulost rozhovorů, ale tak aby nedošlo k významovému narušení celkového kontextu (Miovský, 2006).

V dalším kroku byl text zakódován, tzn. k částem textu byly přiřazeny klíčové symboly, aby bylo možné dále pracovat s celými významovými pasážemi (Miovský, 2006).

Následně se pak jako nejvhodnější metodou pro vyhodnocení kvalitativního šetření jevila metoda vytváření trsů, čímž vzniklo osm trsů. Dle Miovského (2006) slouží metoda vytváření trsů nejčastěji k seskupení určitých výroků do skupin dle případu, jevů, místa atd. Tímto postupem vznikají obecnější kategorie, které po seskupení do trsu, vykazují společné znaky (Miovský, 2006).

3.4 Etika výzkumu

Nejpodstatnější je ve výzkumu zabezpečit komunikačním partnerům jejich anonymitu (Disman, 2011). Sami pěstouni jsou vázáni mlčenlivostí a vzhledem k citlivosti dat, probíhal výzkum s respektem k těmto faktům. Identifikační údaje jsou uvedeny pouze v základním rozsahu, aby nebylo možné samotné pěstouny identifikovat. Všichni partneři byli již v úvodním telefonickém kontaktu srozuměni s účelem, předmětem a cílem výzkumu. Pro výzkumné šetření autorka nabídla neutrální anonymní prostředí, které využili pouze jedni partneři. Ostatní udělili souhlas s rozhovorem v jejich přirozeném domácím prostředí.

4 Výsledky

V této části jsou shrnuty výsledky kvalitativního výzkumu získané pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumného šetření se zúčastnilo šest pěstounských párů na přechodnou dobu. Použití polostrukturovaného rozhovoru se ukázalo být jako vhodný výzkumný nástroj. Všichni komunikační partneři se velmi ochotně rozhovořili o daném tématu. Úkolem bylo směřovat rozhovor v připraveném schématu, aby získané informace odpovídaly výzkumnému šetření.

4.1 Výsledky rozhovorů

Při analýze získaných dat pomocí metody vytváření trsů vzniklo osm trsů, které se opakovaly ve sděleních komunikačních partnerů. Výsledkem kvalitativního výzkumu jsou následující trsy:

- a) motivace pěstounů pro výkon pěstounské péče
- b) očekávání z odborné přípravy
- c) obavy z odborné přípravy
- d) srozumitelnost a dostatečnost získaných informací
- e) chybějící obsahová náplň odborné přípravy
- f) pozitiva odborné přípravy
- g) negativa odborné přípravy
- h) praktické zkušenosti s ohledem na přípravu

V následujícím diagramu 1 je uvedeno, jaké motivace vedly pěstouny k realizaci své přípravy a následného výkonu pěstounské péče.

Diagram 1 – Trs 1: Motivace pěstounů pro výkon pěstounské péče

Zdroj: vlastní výzkum

Větší část pěstounů hovoří o tom, že měli příležitost potkat se ve svém okolí či životě s lidmi, kteří měli zkušenosti s pěstounskou péčí, což je následně přivedlo k myšlence stát se přechodnými pěstouny. Komunikační pár 1 vypráví: „*Tam na severní Moravě jsme měli řadu přátel, kteří si osvojovali děti i přímo v té naší komunitě. A byli to lidé, kteří byli i dlouhodobí pěstouni a ti měli doma až postupně osm dětí, dvě vlastní, takže v jedné době, měli doma až deset dětí.*“ Komunikační pár 4: „*Ta přechodná péče nás napadla..., my známe ty lidi, který to založili tu přechodnou péči a mimo jiné máme mezi známejma a příbuznejma několik rodin, který už takhle maj ty děti v přechodný péči.*“

Zároveň většinou sdělují, že motivací pro výkon právě přechodné péče byl jejich věk, kdy už by nebyli schopni pečovat o svěřené dítě formou dlouhodobé pěstounské péče. Komunikační partnerka 5 popisuje: „*...já se rozhodla pro to pěstounství. Prostě nejsilnější bylo pomoci těm dětem. A absolvování celý tý mašinérie, od tý doby, co přijdete na úřad a řeknete, že tohle chcete dělat, jak vás zrazujou: „A vy si myslíte, že v tomhle věku na to máte, že to budete zvládat a vy si myslíte, že tohle budete dělat do důchodu. No to teda do důchodu dělat nebudete. To skončíte, to je náročná práce.“ Takže už na začátku jsem z toho byla zklamaná. No já myslela, jak budou nadšený, když je tady člověk, co má takový zájem a zapálení do toho. Tak už to, ale já si šla stejně za svým.*“ Stejně jako ostatní dotazovaní pak uvádějí, že tou nejzásadnější motivací bylo pomoci opuštěným dětem,

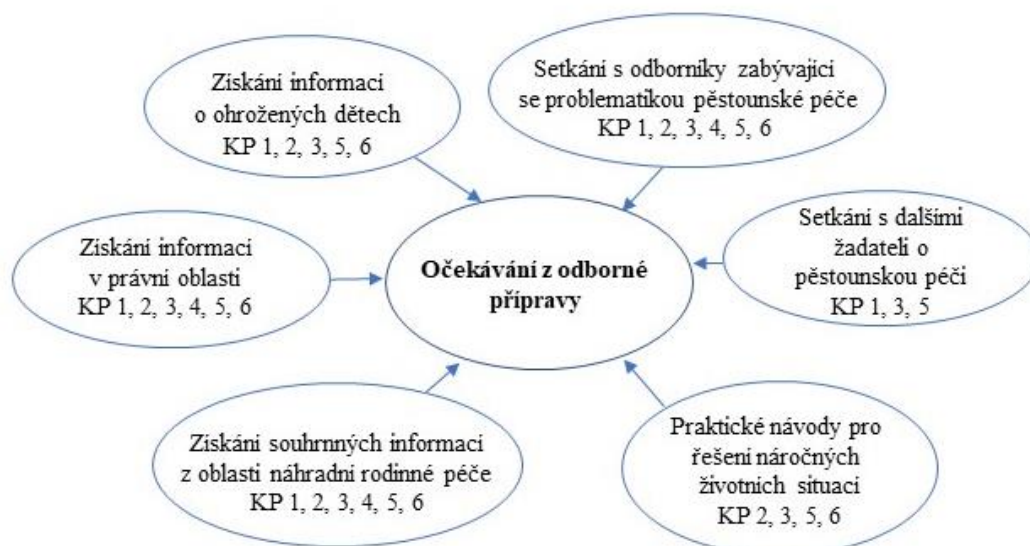
aby jejich osudem nemuselo být umístění do ústavní péče, jak zaznělo např. v rozhovoru s komunikačním partnerem 2: „... ta první informace byla, že bysme dostávali malinký děti, jako z porodnice a tak, aby se prostě nemusely dostávat do dětských domovů, že ty první měsíce, jsou vlastně pro to dítě nejdůležitější.“

K samotnému rozhodnutí stát se přechodným pěstounem pak větší část dotázaných uváděla souhrn dalších významných faktorů, které je zásadně motivovaly realizovat svůj záměr. Takovými životními situacemi, které je tedy ovlivnily, byly nenaplněnost z dosavadní práce a pocit opuštěného hnízda. Komunikační partner 4: „Já jsem přemýšlel, co bych dělal. Já jsme učitel a vlastně jsem učil přes 20 let a už jsem nějak vyhořel a přemýšlel, co bych dělal jako jinýho, takže mě napadla tahle věc.“

Komunikační partneři zmiňují, že pro ně bylo pozitivní a motivující ujištění vlastních dětí, že je podporují v jejich přesvědčení.

V následujícím diagramu 2 je shrnuto, jaká očekávání měli budoucí pěstouni z absolvování odborné přípravy.

Diagram 2 – Trs 2: Očekávání z odborné přípravy

Zdroj: vlastní výzkum

To, jaká očekávání měli pěstouni od absolvování přípravy, do jisté míry ovlivnil i fakt, jaké předchozí informace měli všeobecně o problematice náhradní rodinné péče. Výpovědi se z velké části shodují v tom, že se na samotnou odbornou přípravu velmi

těšili a chápali význam celého procesu přípravy, aby byli schopni zvládat péči o přijaté děti. Komunikační pár 1: *„My jsme se hrozně těšili, že tam poznáme všechny ty lektory, kteří nám budou vyprávět ty odborné informace, reálné zkušenosti a že tam třeba budou i pěstouni, kteří už mají něco odžitýho.“* A to se opakuje i v ostatních výpovědích, které se shodují na tom, že očekávali setkání s celou škálou odborníků, kteří jim poskytnou odborné informace o problematice ohrožených dětí, jak uvádí např. komunikační partnerka 5: *„Já jsem se i v životě tohohle docela stranila, těch věcí týraných dětí, nechtěla jsem o tom slyšet, nedívala jsem se na televizi, i když něco takovýho bylo, tak jsem šla pryč. Mě by to neudělalo dobře, já bych plakala. A když jsem se pro to rozhodla, potřebovala jsem vědět tyhle informace.“*

Komunikační pár 6 se ve své výpovědi shoduje s většinou ostatních, že se v předchozí době neměli příležitost setkat se s informacemi z právní oblasti a předpokládali, že i takové informace jim příprava zodpoví: *„ My jsme si nikdy nezajímali o tyhle právní věci a vůbec jsme nevěděli, co všechno budeme muset dělat, co na kterých úřadech vyřizovat a vlastně jsme se uklidňovali tím, že určitě se to na přípravě všechno dozvíme a naučíme. To pro nás byla španělská vesnice.“*

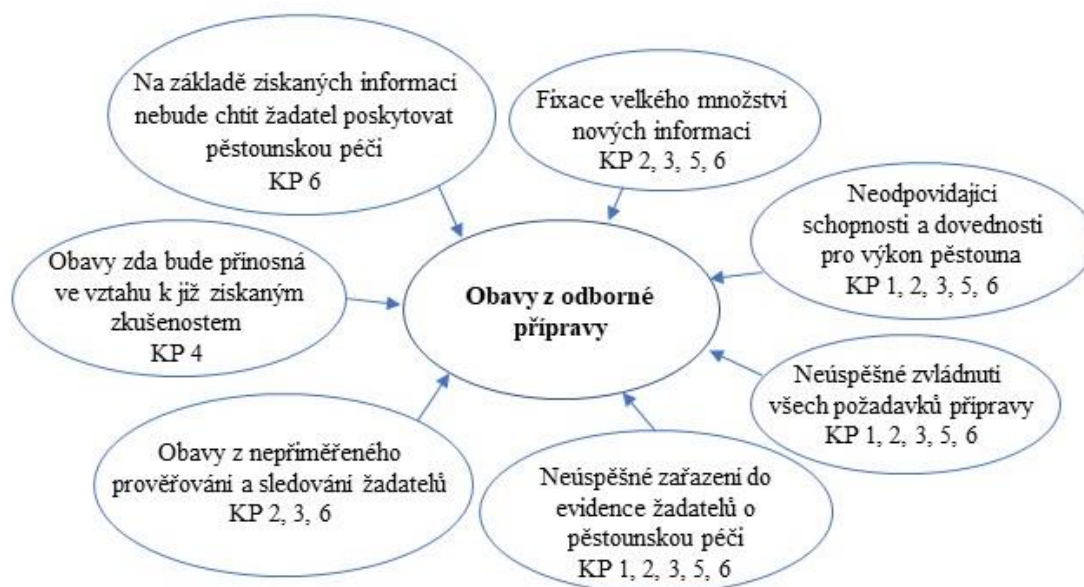
Pěstouni též uvádějí, že očekávali praktické rady a návody pro řešení náročných životních situací jako např. komunikační partnerka 2: *„Asi nejvíc to, abychom věděli, co s tím dítětem si doopravdy počít, nějaký ty praktický rady. Třeba, kdyby se najednou začalo v noci budít a plakalo pro někoho, koho mělo dřív. Nebo třeba co máme dělat, kdyby se biologická rodina dozvěděla, kde bydlíme a třeba by bouchali do okna na nás a chtěli by dovnitř. Takový ty praktický rady nás zajímaly.“* I když pěstouni uváděli, že ve svém okolí se již potkávali s jinými pěstouny nebo se s nimi dokonce znali, nedokázali si úplně představit, jaké děti jsou do pěstounské péče umisťovány a jakou mají minulost, proto je právě zajímaly návody a praktická řešení různých situací, kterým by mohli být později vystaveni. Jako třeba komunikační pár 6: *„Chtěli jsme vědět, jak to bude třeba s těma rodinama, jak to bude prakticky probíhat, aby nás třeba pořád neotravovali.“*

Ke shodě většinou dochází i v uváděné informaci o tom, že očekávali společnou účast ostatních žadatelů na přípravě a uklidňovalo je jakési vědomí, že všichni budou na stejné lodi a všichni budou muset přípravou projít, jak uvádí například komunikační pár 1: *„Těšili jsme se na nové kolegy pěstouny, že pro nás všechny to bude nový a že vlastně budem všichni na jedné lodi, ve stejné situaci.“* Komunikační partner 3: *„...říkali jsme si,*

že se tam potkáme s téma dalšíma, že všichni začínáme, že tak je člověk na stejnej koleji, takzvaně.“

Pěstouni byli srozuměni s tím, že součástí celého procesu je odborná příprava a byť se na ní, jak většinou uvádějí, těšili, byli doprovázeni i určitými obavami, které jsou uvedené v diagramu 3.

Diagram 3 – Trs 3: Obavy z odborné přípravy

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem přípravy je budoucí pěstouny co nejlépe připravit na výkon jejich povolání. Snaží se je vybavit co nejširším spektrem informací a praktických rad a to v ne úplně dlouhém časovém úseku. Někteří pěstouni se obávali, zdali budou schopni tolik informací pojmout a porozumět jim. Komunikační partnerky 2, 3, 5 i 6 shodně uvádějí, že se velmi těšily na veškeré informace, se kterými budou v průběhu příprav seznamovány. Všechna témata shledávala jako velmi zajímavá a lákavá. Zároveň se shodují na tom, že se u nich objevovaly jisté obavy, aby veškeré informace byly schopny pojmout, zorientovat se v nich a umět je v praxi použít.

Všichni komunikační partneři na počátku celého procesu oplývali velikým optimismem, elánem a odhodláním, že se rozhodli pro správnou věc. Vesměs se shodují na tom, že neměli úplně veliké obavy, že by neměli projít a splnit proces přípravy. Jejich výpovědi se shodují na tom, že se cítili být jistí ve svých rodičovských kompetencích vzhledem

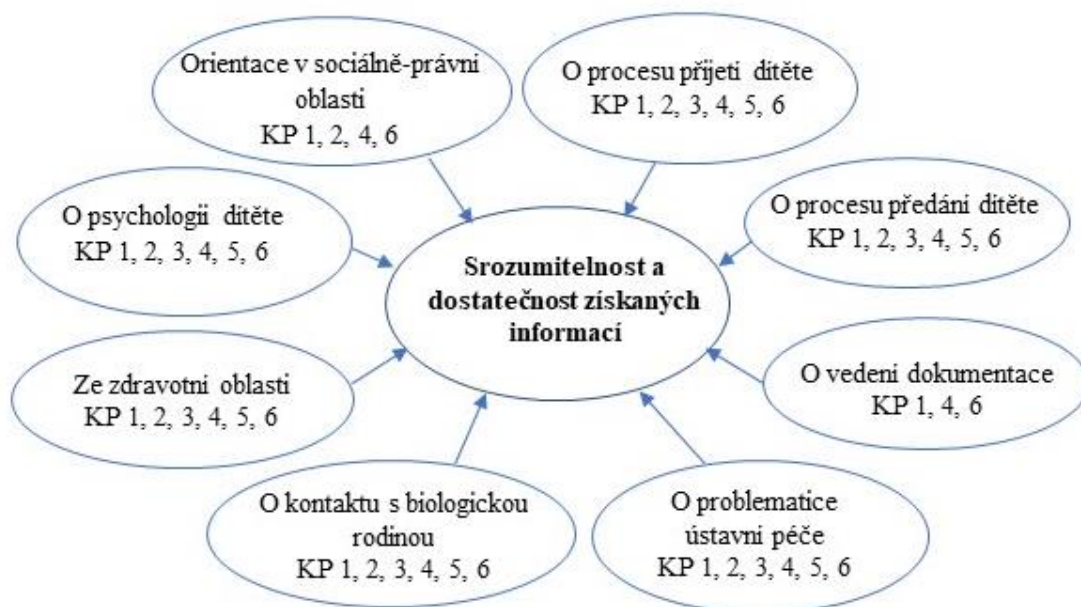
k tomu, že již mají vlastní odrostlé děti, které zvládli dobře vychovat. Mnozí během života úspěšně vyřešili řadu složitých životních situací. Díky těmto zkušenostem by mohli v celém procesu uspět. Přesto někteří popisují, že i tak se u nich objevovaly pochyby, zda přípravu zdárně absolvují, např. komunikační partnerka 1: *„Možná jsem si říkala, abych to všechno dobře zvládla, protože já jsem ten pěstoun a abych mohla tu práci dělat dobře. Abych to osobně všechno splnila, naplnila. Spousty jsme měli otázek a nezodpovězených věcí. Jak tohle zvládneme, to není možné, to jsou chudáčci děti.“* Proti tomu uvádí komunikační partnerka 4, která společně s manželem vychovala pět vlastních dětí a jedno osvojené a v minulosti již jednou přípravou prošli: *„...protože už jsme měli hodně vlastních zkušeností s dětma, už jsme věděli, co všechno můžeme očekávat, už jsme toho prožili fakt hodně a já si osobně říkala a obávala se toho, že na tý přípravě budou lidi, který s tím nemají absolutně žádnou zkušenost, takže by vlastně to pro nás jakoby úplně nebylo. A ono to tak ten první den v tomhle duchu opravdu bylo.“*

Součástí přípravy pěstounů je i psychologické vyšetření budoucích pěstounů a následná účast psychologa na samotných přípravách. Přestože jsou s tím pěstouni srozuměni a respektují tento psychologický aspekt, vyvolává v nich určitou pochybnost, že budou pod jakýmsi dohledem a obávají se toho, zda budou reagovat tak, jak by měli, a jak se od nich očekává. Komunikační partnerka 2 vyjádřila svou obavu, jak celé psychologické vyšetření bude probíhat, měla třeba obavu, že bude muset malovat strom a aby to zvládla. Komunikační partneri 6: *„Nikdy jsme nebyli u psychologa a slyšeli jsme, že ty vyšetření jsou hrozně složité. Báli jsme se, aby to bylo dobře, ale tak snad jsme normální lidi.“*

Většinou se ale pěstouni shodují na tom, že veškeré obavy či pochybnosti nebyly nijak limitující či omezující, jednalo se spíše o nejistotu spojenou se vstupem do nové náročné role.

V následující diagramu 4 jsou popsány výsledky toho, jak pěstouni hodnotili srozumitelnost získaných informací v průběhu odborné přípravy.

Diagram 4 – Trs 4: Srozumitelnost a dostatečnost získaných informací

Zdroj: vlastní výzkum

Pěstouni většinou hodnotí, že veškeré informace získané na přípravě jim byly srozumitelné, ale nedokázali si zcela představit a propojit je s následnou praxí, kterou zatím neprožili. Což ale všichni uvádějí, že tento fakt je zcela pochopitelný a zřejmě funguje stejně jako v každém jiném vzdělávání. Komunikační partner 1 vzpomíná na svou první zkušenost: „*Třeba jsme pak úplně nevěděli, to se týkalo těch soudních záležitostí jako předběžné opatření a to jsme se pak dozvěděli až tady, když už jsme věděli, co se bude dít. Na doporučení jsme si vybrali skvělou doprovodku, která nám všechny tyhle informace pak v podstatě vyjasnila. No a pak když jsme měli už děvčátko doma a teď ty soudní rozhodnutí a předběžko, tak jsme to začali číst a najednou nám to začalo docvakávat. Ty teoretický informace se nám překlopily do praxe. A já pochopil, že to bylo vlastně srozumitelný.*“ Podobnou zkušenost se soudním řízení má i komunikační partnerka 2, ta navíc ještě dodává: „*Dostávali jsme informace o tom, jak psát celou tu agendu, tak to jsem si říkala, že toho bude moc, to bude psaního. Když pak chtěli třeba přítom, když se vybírala následná pěstounská rodina, tak chtěli zprávu o dítěti, tak to jsem si teda mákla. Ale vzala jsem jednotlivý body, jak jsme probírali, jak to má být a všechno jsem to sunula několik dní a nocí, že jsem sedla k počítači a psala, to bylo náročný.*“

Všichni pěstouni pak velmi pozitivně kvitují účast zástupce zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který jim podal srozumitelné jasné a nezkrácené informace týkající

se ohrožených dětí, o které právě toto zařízení pečuje. Komunikační páry shodně uvádějí, že vlastně získaly srozumitelné praktické informace o tom, s jakými anamnézami jim mohou být následně děti svěřeny. Komunikační partnerka 5: *„Já do té doby vůbec neměla tušení, že vlastně můžu dostat až takhle bolavý děti, týraný, zneužívaný. Tohle byly informace ze skutečný praxe a naprosto jasný.“* Komunikační partnerka 3 popisuje: *„Dostali jsme chlapečka s abstáčkem, tři měsíce pořád jen řval, to bylo fakt hrozný, my jsme to vůbec nedávali, to nešlo vůbec utišit. To jsem si přesně vzpomněla, že tohle nám na školení říkali.“*

Pěstouni hodnotí též velmi srozumitelně obsahovou část přípravy, která se věnovala např. poruchám attachmentu. Zde se většinou shodují na tom, že v této části bylo velmi zajímavé obohacení přednášek pouštěním odborných dokumentů, které následně obdrželi i k domácímu zhlédnutí.

Většinu pěstounů byly srozumitelné veškeré informace ohledně kontaktu s biologickou rodinou. Z rozhovoru komunikačního páru 6: *„Byli jsme fakt rádi, že nás dobře srozuměli s tím, jak to praktikovat s biologickou rodinou. Dokázali jsme si představit, že s nima budeme muset být nějak v kontaktu, ale bylo dobře, že nám vysvětlili, jak to máme dělat, že nám s tím pomůže ta naše doprovodka.“* Přidává se i komunikační partnerka 2: *„Říkali nám, že to vždycky máme řešit s tou naší doprovázející organizací. Že to nikdy nesmíme dělat na vlastní pěst, nemáme je pouštět k nám domů, když by přišli bez ohlášení a nesmíme jim ani ukázat dítě, když by to bylo takhle.“*

Další částí odborného kurzu bylo připravit pěstouny na přijetí dítěte, které též většina pěstounů shledala za jasné a jednoznačné. Ve výpovědích se shodují, že byli připravováni na ten fakt, že mohou být vyzváni prakticky kdykoliv k tomu, aby přijali dítě. Všem komunikačním partnerům byly srozumitelné informace ohledně jejich připravenosti, kdy je vhodné mít doma vybavení pro děti různých věkových kategorií.

Pěstouni se shodují na tom, že již v okamžiku svého rozhodnutí pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, byli naprosto smířeni s tím, že při jejich činnosti bude docházet k procesu předávání dítěte. Tuto skutečnost neshledávali ze svého pohledu jako problematickou a shodují se v přesvědčení, že tento proces zcela patří k jejich poslání. Proto tedy sdělují, že veškeré informace, které dostali ohledně předávání dětí, jim byly pochopitelné. Oceňují zde, že byli srozumitelně seznámeni s tím, jak by měl celý proces probíhat.

Níže uvedený diagram 5 zachycuje obsahové náplně, které by pěstouni s ohledem na svou praxi eventuálně ocenili, aby byly zařazeny do odborné přípravy.

Diagram 5 – Trs 5: Chybějící obsahová náplň odborné přípravy

Zdroj: vlastní výzkum

Zde dochází k valné shodě pěstounů, kteří sdělují, že absolvovanou odbornou přípravu hodnotí zcela komplexně a dostatečně. Shodně se též vyjadřují v tom smyslu, že každá praxe je velmi pestrá a nevyzpytatelná a není úplně možné připravit se na veškeré události. Komunikační partner 1: „*Nemůžu říct, že by něco konkrétně scházelo. A to co jsme nevěděli, vlastně to, co pak přinese ta praxe, ono když dohlížíte věci, který jste nikdy nezažili, tak těžko si jako úplně představíte, co nám chybí a co nám ještě nedali.*“ Komunikační partner 4 se vyjadřuje tak, že přípravu shledává jako dostatečnou a dodává, že pokud by měla být obohacena ještě o další odborníky, jestli by pak nebyla zbytečně dlouhou a náročnou z hlediska teoretických informací.

Uvádějí případné návrhy, které by eventuálně uvítali na odborné přípravě, které vzešly až na základě své vykonávané praxe. Jako popisuje například komunikační partnerka 2: „*Měli jsme v péči větší holčičku se středně těžkou mentální retardací, na závěrečný reflexi pak říkali, že k nám vůbec jít neměla. Na tu jsme teda fakt připravený nebyli, protože se i na přípravě říkalo, že takový děti by úplně do pěstounky jít neměly. A pokud teda jo, tak pak bysme potřebovali větší školení od dětskýho psychiatra, speciálního pedagoga a třeba etopeda a víc o těhle postiženej dětech. Ale stejně pro takovou péči nejsme takový*

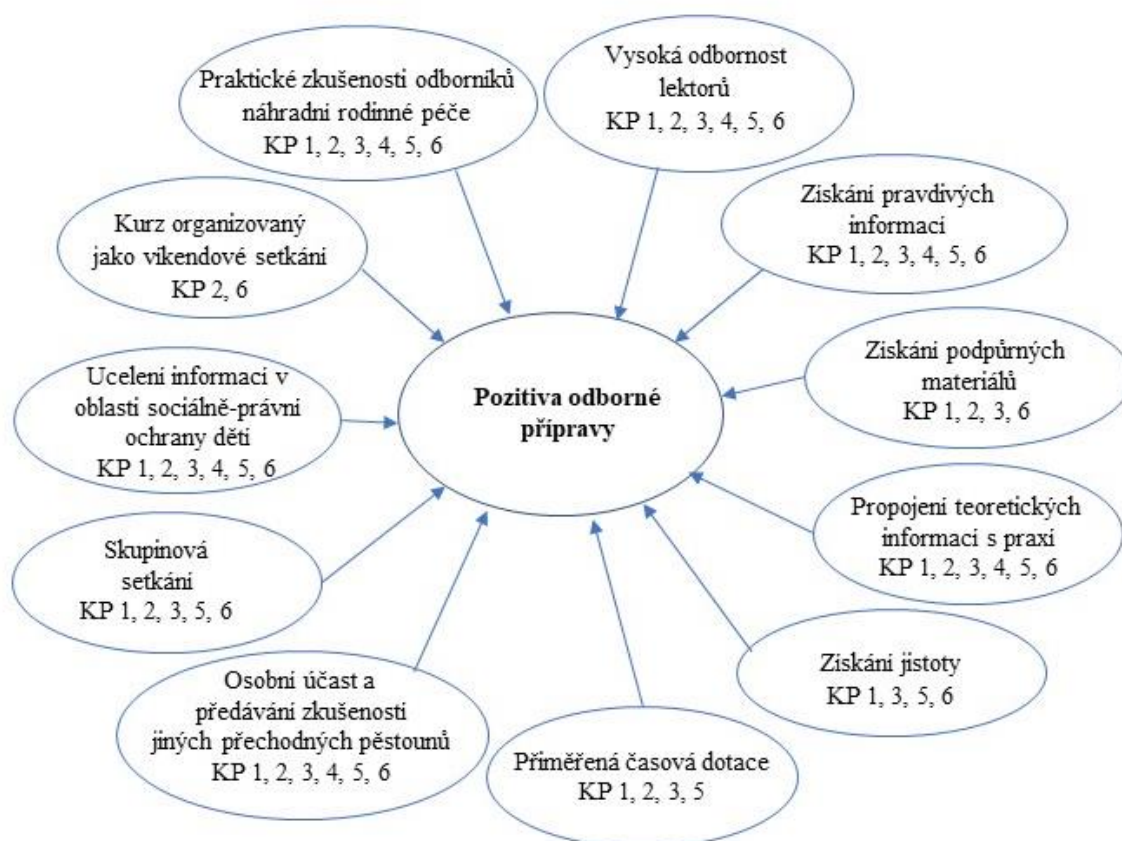
odborníci. Na to by snad museli být vyškolení úplně speciální odborní pěstouni. My to nezvládali.“ Velmi podobně se vyjadřují i komunikační partneři 1, kteří mají velmi podobnou zkušenost. Komunikační partnerka 5 by na základě svých praktických zkušeností uvítala například i podrobnější informace od neurologa, neboť pečovala o dítě s neurologickými obtížemi.

Někteří pěstouni se na začátku své profese hůře orientovali v oblasti soudních jednání, právních úkonech a v úředních záležitostech. Shodují se spíše na tom, že kdyby na odborné přípravě byl účasten například odborník, který by je více zaškolil v právnické problematice a oblasti soudních jednání, byli by si jistější v těchto úkonech. Stejně hovoří i o sociální problematice agendy krajského úřadu, kterou by ocenili šířeji a reálněji vysvětlenou. Valná část komunikačních partnerů zároveň konstatuje, že při situacích, ve kterých se následně ocitají a nebyli na ně zcela připraveni, jim pak velmi kvalitně a fundovaně pomáhají jimi vybrané doprovodné organizace. Poskytnou jim potřebné informace, pomoc a podporu.

Dostatečnost odborných informací na počátku hodnotí téměř všichni dotazovaní partneři i v souvislosti s následným povinným každoročním vzděláváním, které musí splnit v délce 24 hodin. Úkolem tohoto vzdělávání je pěstounům doplňovat nové potřebné informace. Povinné vzdělávání zajišťuje jimi vybraná doprovodná organizace a zde někteří z komunikačních partnerů namítají, že by ocenili spíše možnost vybírat si vzdělávací kurzy podle svých potřeb. Neboť například komunikační partner 3 si stěžuje: *„Naše doprovodná organizace má jen dvoje přechodný pěstouny a jinak samý dlouhodobý a nám strašně vadí, že jsme celý víkend na školení a vlastně to nejsou témata, který by nám něco přinesly, že by se to týkalo našich problémů, že ty ostatní už mají veliký děti. Jen jednou jsme si vymohli seminář u tý Dobrý rodiny, že jsme si ho zařídili sami a to nám dalo hrozně hodně zase ten víkend, to byly informace, který jsme my potřebovali vědět.“*

Diagram 6 je souhrnnou informací, jaká pozitivní stránky komunikační partneři na odborné přípravě shledali.

Diagram 6 – Trs 6: Pozitiva odborné přípravy

Zdroj: vlastní výzkum

Při jakémkoli vzdělávání je vždy cenné, pokud může být propojeno s praktickou stránkou. Tak popisují i odbornou přípravu všichni komunikační partneři. Shodují se, že významnou částí přípravy byla účast aktivních pěstounů, kteří jim předávali potřebné informace na základě již svých získaných zkušeností. Komunikační partnerka 1 popisuje: „Však pro nás byl úplným zjevením ten bývalý voják, tak ten už tenkrát měl nějaký šestý, sedmý dítě. A když on nám vyprávěl s takovou bravurou, takovou lehkostí. Byl teda mladší než my. A on vyprávěl, že mají ložnici, tam kousek místa na postýlku. A řekl, že chce pečovat jen o ty malé děti a fakt piplal jedno za druhým a vůbec mu nevadilo, že je předává. A my se ho ptali, jestli se tohle dá zvládnout, brát jedno dítě za druhým. A on řekl: „No, když je to potřeba.“ A já přesně věděla, že to zvládnou taky. A byli tam i pěstouni, kteří měli třeba jen jedno dítě, abysme zas slyšeli, jak ty to mají teď na začátku, jak předali to první.“ Komunikační partneři 6: „Pro nás bylo nejlepší to vyprávění těch pěstounů, co tam byli. Oni to říkali, tak jak to prožívaj, jak to všechno je. Mohli jsme se

jich ptát na cokoliv a oni opravdu říkali, jak to je. Nejsou to žádný odborníci, jsou na tom jako my. A my si právě říkali, že když to takhle zvládají, proč bysme my neměli. Byli hrozně sympatický.“

Velmi kladně většina komunikačních partnerů popisuje odbornost lektorů přípravy a poskytnutí reálných nezkreslených informací. Což potvrzuje i výpověď komunikační partnerky 4: *„Měli jsme už hodně zkušeností a prošli jsme před osvojením jednou přípravou a měli jsme strach, že se na přípravě dozvíme samý obecný informace a že to pro nás úplně nebude. Ale bylo hodně reálný, prostě tak jak to je. Nikdo nic nezastíral. Bylo to i pro nás hodně přínosný.“* Pro pěstouny byly velmi poutavé praktické rady lektorů zakládající se na jejich dlouhodobých profesních zkušenostech. Komunikační partner 2: *„To srovnání s praxí, člověk, kterej to řekne reálně, je fakt nejlepší.“*

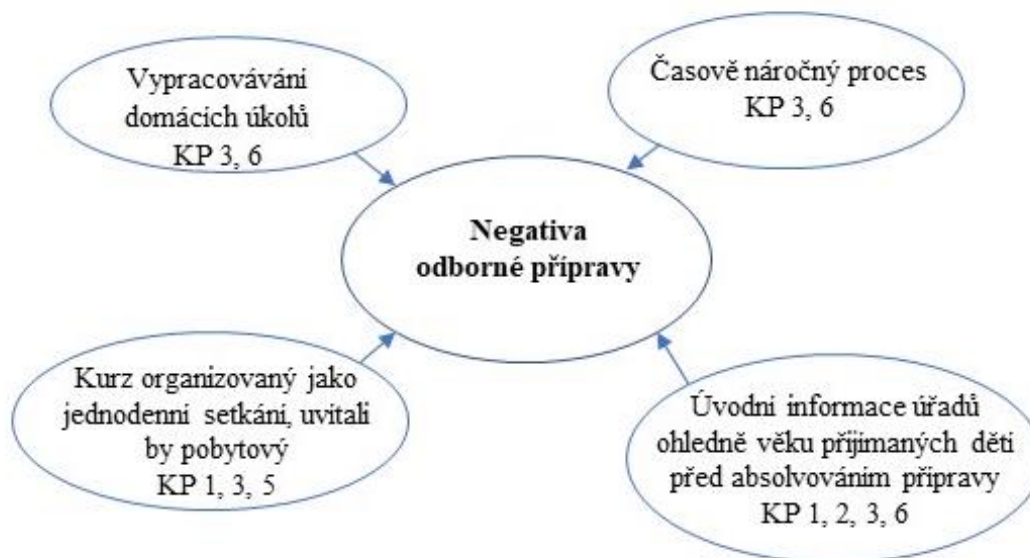
Přípravy, o kterých pěstouni hovořili, byly organizované jako skupinová setkání a jak komunikační partneři uvádějí, jim taková forma dodala jistoty, vzájemné sounáležitosti, protože se ocitali ve skupině lidí, kteří se připravují na stejné poslání a mají stejný zájem. Dva komunikační páry měly možnost zúčastnit se takové přípravy, která byla organizována jako víkendová setkání včetně přenocování. Takovou organizaci popisují jako mimořádně přínosnou a velmi vydařenou. Neboť jak uvádí např. komunikační partner 2: *„My jsme pak všichni večer společně poseděli, když už tam nebyli ti psychologové, člověk se uvolnil a povídali jsme. Dalo se vínko a byla fakt fajn atmosféra a každě říkal něco o sobě a nás napadaly další a další otázky, na který by nás snad ani nenapadlo se zeptat.“*

Někteří komunikační partneři na počátku uváděli obavu z fixace velkého množství informací a bylo pro ně tedy velmi přínosné, že k poskytovaným informacím obdrželi podpůrné texty a jiné materiály pro domácí použití. Komunikační partner 6: *„Já se přiznám, že jsem se čas od času ztrácel, ale protože jsme měli písemnou dokumentaci, takže jsem se v tom našel. Mohl jsem si to doma všechno v klidu projít a pak se zase příště ještě doptat.“*

Po absolvované přípravě se většina zúčastněných shoduje na tom, že zákonem stanovenou časovou dotací shledávají jako naprosto dostačující a během celého kurzu získali ucelené informace a jistotu, že jsou pro svou budoucí profesi dobře připraveni.

Kurz odborné přípravy je velmi náročný, přináší velké množství odborných informací a klade tedy i velké nároky na budoucí pěstouny. V následujícím diagramu 7 je shrnuto, jaké negativní stránky v tomto procesu zúčastněné osoby shledaly.

Diagram 7 – Trs 7: Negativa odborné přípravy

Zdroj: vlastní výzkum

Nad otázkou, co negativního shledali na procesu odborné přípravy, komunikační partneři určitý čas přemýšleli. Většinou se pak shodovali, že nic zásadního nemohou vytknout ani v kontextu s později vykonanou praxí. Tři komunikační partneři vypráví, že jejich příprava byla organizovaná jako víkendové setkání bez možnosti noclehu. To by určitě zhodnotili negativně, neboť znali zkušenosti jiných pěstounů, kteří prošli celovíkendovými přípravami včetně ubytování. Zmiňují se o tom, že se vlastně každý večer všichni rozjeli do svých domovů a kdyby měli možnost pobýt společně na jednom místě, určitě by se více stmelili, odbourali by určité pocity studu a možná by měli i menší ostych pouštět se do hlubších diskusí.

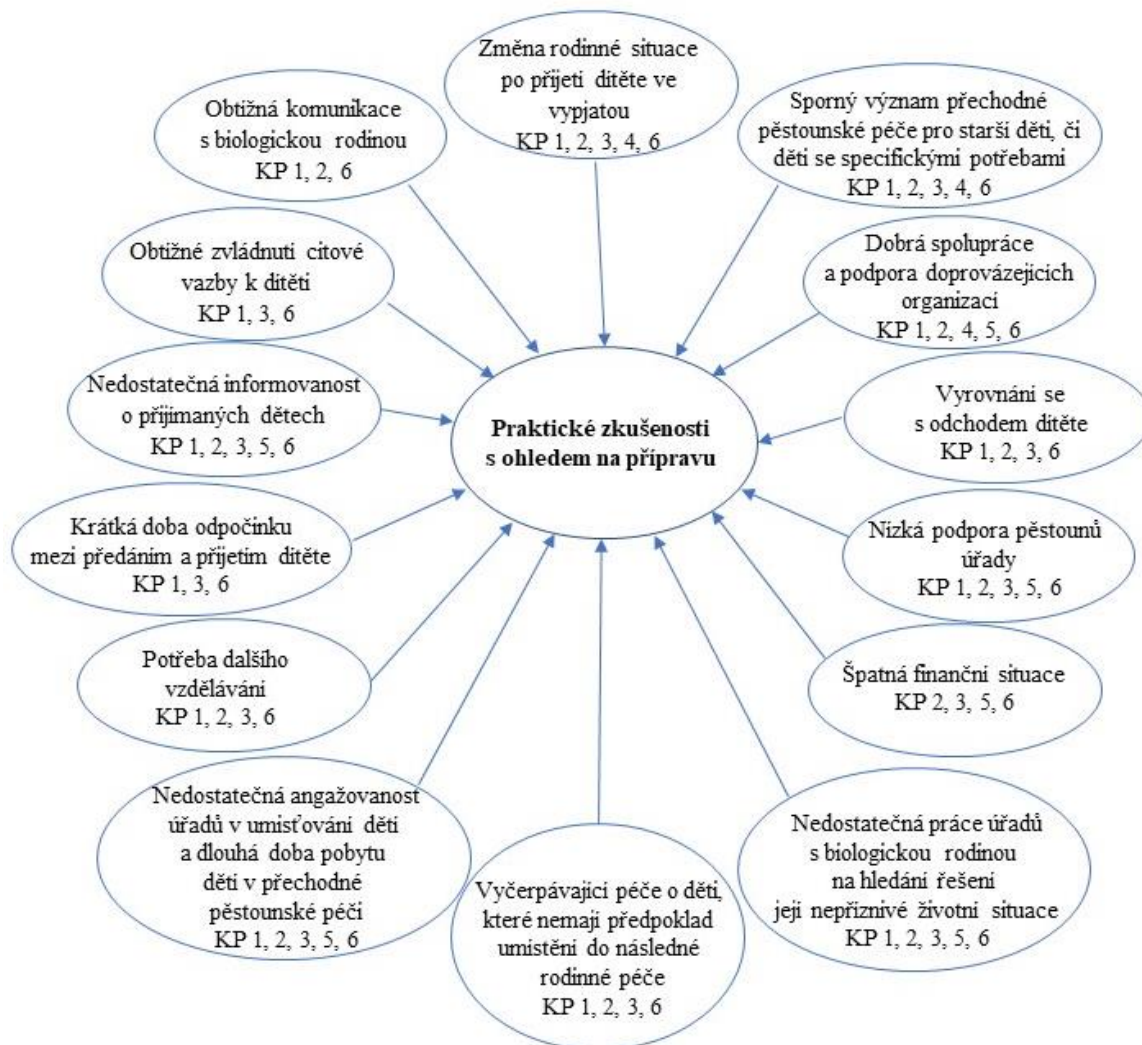
Komunikační partneři nepopisují, že by příprava byla příliš složitá, například pro komunikační partnery 3 a 6 bylo náročnější vypracování zadaných domácích úkolů.

Komunikační partneři 3 a 6 zároveň shledávají celý proces schvalování zdlouhavý.

V celém procesu se většina komunikačních partnerů setkala s podstatným negativem, který pro ně znamenal veliké rozčarování, to ale nepřikládají odborné přípravě jako takové, ale spíše celkovému procesu, ve kterém dochází ke schvalování žadatelů. Nepříjemnou zkušeností bylo pro většinu komunikačních partnerů seznámení se s informací, že do své péče budou muset přijímat jakékoliv děti ve věku 0-18 let bez možnosti jakékoliv tolerance. Na prvotním jednání na úřadech OSPOD všichni (na úplném počátku) vyplňovali formuláře, kde si mohli uvést, o jaké děti by si ideálně přáli pečovat, jakého věku, zda mají výhrady k péči o etnicky odlišné děti, zda by zvládli pečovat o dítě s postižením nebo jinou zátěží. Někteří zde zmiňují, že jejich počáteční preferencí bylo skutečně pomáhat nejmenším dětem. Že realita je jiná, se někteří z nich dozvěděli za poměrně dramatických okolností až při několikatém úředním jednání. Stáli vlastně před volbou, zda tolerovat celé věkové rozpětí a do procesu se zapojit či nikoliv, ale tím by pro ně celá cesta skončila. Komunikační partner 1: *„Já bych pěstounům vzkázal: Nežijte v iluzi, že si můžete děti vybírat. Ten systém je nastavený tak, že buď to podepíšeš, nebo to neděláš. My jsme se rozhodli, že budeme přijímat děti od 0 do 3, tak jsme do toho šli, pak nám to při jednání na úřadě posunuli od 0 do 6 a pak najednou osmnáct. Oni v podstatě tlačili na to, řekli, když to nepodepíšete, dělat to nebude, až takhle vyhrocený to bylo. Protože jsme přechodkáři a legislativa to tak ukládá, bez ohledu, jak to chceme.“*

Po absolvované přípravě uváděla většina komunikačních partnerů, že získali potřebné informace a cítili se být dobře připraveni na své budoucí poslání. V následujícím diagramu 8 je uvedeno, jak hodnotí své praktické zkušenosti v kontextu informací, získaných na odborné přípravě.

Diagram 8 – Trs 8: Praktické zkušenosti s ohledem na přípravu

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partneři vykonávají přechodnou pěstounskou péči po dobu 2-3 let, někteří z nich pečovali již o více jak dvě děti a mohou tedy reálně zhodnotit, jak se jim odborná příprava osvědčila v praktickém životě. Pěstouni popisují mnohá úskalí, která jim praxe přináší. Uznávají však většinou, že se nejedná o pochybení odborných příprav, vyjadřují zde spíše své pochybnosti o nastavení celého systému náhradní rodinné péče. Přestože na své odborné přípravě byli seznamováni s různými zátěžemi dětí, o které by jednou mohli pečovat, spíše předpokládali nebo vycházeli ze svého přesvědčení, že jim budou svěřovány děti, pro které bude mít jejich péče největší význam. Čtyři pěstounské páry popisovaly s velkým emočním nábojem své velmi náročné zkušenosti s dětmi, u kterých

se shodují o sporném významu jejich umístění právě do přechodné pěstounské péče. Jak popisují například svůj příběh komunikační partneři 1: *“Měli jsme v péči staršího kluka, měl komplexní vývojový trauma. Pak nakonec i soudce uznal, že jsme ho vůbec neměli dostat do péče. To byl perný rok, fakt ten rok jsme to vydrželi. A my jsme si nevěděli rady, z rozsudku vyčtete pár informací. Jsme spolu šestatřicet let a tohle byl nejhorší rok manželství. Manželce se i zhoršil zdravotní stav. Padalo to do něj jako do studny. Poškozoval se. Udržovali jsme i kontakt s rodinou, trochu to vypadalo, že by mohl žít i s tátou. Ale ten pak řekl, že na to nemá zázemí. Máma se jen vymlouvala. Od nás šel do dětského domova. A teď máme holčičku kočovného etnika, matka odešla rovnou z porodnice. A tady je taky malá šance na umístění. My ji budeme rok piplat a pak ji strčí zase někde do ústavu. Radši si snad necháme prodloužit naši pěstounku a budeme usilovat o to, aby jí někoho našli.”* Komunikační partneři 2 vypráví svůj příběh: *„Měli jsme starší holčičku s ADHD a středně těžkou mentální retardací, ta byla v rodině neumístitelná. I na závěrečný reflexi jsme se shodli, že k nám vůbec jít neměla. To bylo hrozně náročné, sáhli jsem si fakt na dno a hodně jsme uvažovali o tom, že až jí předáme, tak skončíme. Já pak musela odjet i na deset dnů do takového sanatoria, kde jsem se dávala dohromady. Ona k nám přišla už z jiný pěstounský péče, protože předtím ji vychovávala babička, jako pěstounka, a ta to nezvládala, tak jí dali do jiný přechodný pěstounky, pak si ji zas vzala ta babička, zase to nezvládala, pila, tak jí dali k nám a od nás už šla potom do dětského domova.“* Komunikační pár 4 popisuje velmi podobnou zkušenost se starším velmi problematickým chlapcem, kdy i jeho umístění do přechodné péče bylo velmi diskutabilní. Pěstouni byli též velmi vyčerpaní péčí o něho, popisují velké narušení jejich rodinného prostředí a shodovali se na myšlence, že po předání též svou činnost ukončí nebo alespoň přeruší. Komunikační pár 3 popisuje jejich zkušenosti, kdy jim do péče byly svěřeny děti v kojeneckém věku a tam vidí svou roli nejvýznamněji. Jsou přesvědčeni o tom, že péče o starší děti s jakoukoliv zátěží by absolutně nezvládli a hlavně se nedomnívají o prospěšnosti takové péče. Vyjadřují svou obavu na základě zážitků, které slychávají při svých pravidelných setkání na krajském úřadu, aby takové děti nedostali do své péče. Na podobném přesvědčení se shoduje většina komunikačních partnerů, kdy největší význam přechodné pěstounské péče spatřují v péči o menší děti do věku 4-5 let.

Komunikační páry, které prošly zkušeností s takto náročnými dětmi, popisují i změnu své rodinné situace ve velmi vypjatou a neúnosnou. Mnohdy, i jak vyplývá z citovaných

rozhovorů, se u nich objevily zdravotní problémy, velká vyčerpanost a úvahy o tom, zda vůbec chtějí obětovat svůj soukromý život.

Ve výše uvedených příbězích bylo též zmíněno, že některé děti byly následně z pěstounské péče umístěny do ústavní výchovy. Pěstouni uvádějí, že na svých odborných přípravách byli seznámeni i s možností, že pro některé děti se nepodaří nalézt jiné vhodné řešení a aby byli schopni smířit se i s touto variantou. V případech, kdy došlo skutečně k předávání dětí do následné ústavní péče, se pěstouni 1, 2 a 6 shodují na tom, že péče o takové děti byla skutečně tak náročná a chápali obtížnost jejich umístění do rodiny. Vyjadřují zde spíše své rozpaky nad tím, že tato skutečnost byla již u dětí předvídatelná a pociťují zde vyčerpání svých sil, které mohli věnovat jiným dětem. Spekulují i o tom, zda nakonec nebyl pro děti pocházející z velmi špatných rodinných poměrů zážitek normální funkční rodiny a pak následné umístění do ústavu ještě horší zkušeností. Zde by předpokládali lepší spolupráci s úřady, které rozhodují o umístování dětí.

V tématu spolupráce s úřady velká část pěstounů vyjadřuje spíše nespokojenost. Hovoří o tom, že jsou připravováni na veškeré formální úkony a administrativní agendu, kterou si po určité době jsou schopni osvojit a zvládat, ale jako mnohem složitější uvádějí vůbec komunikaci s úřady, těžkopádnost, složitost a dlouhodobost řízení. Problémy spočívají například v nedostatečných informacích, které od úřadů dostávají o přijatých dětech. Komunikační pár 2: *„Třeba o holčičce jsme měli prvotní informace, že má specifické potřeby, ale vůbec jsme nevěděli, pro který dítě si vůbec jedeme. Věděli jsme, že je usměvavá a má ráda velký šperky. A u druhého chlapečka nám řekli, že mu bude rok a datum, kdy si pro něj pojedeme. Při dalším telefonátu jsme zjistili, že má devadesát centimetrů a my si říkali, že na rok bude velkej. Nevěděli jsme ani, jakou vzít sedačku do auta. Když jsme pro něj přijeli do ZDVOPu, tak jsme zjistili, že jsou mu dva roky. Takže byl na svůj věk zase moc malej a my zjistili, že na něj nemáme žádný věci. Současně odcházeli ještě jeho dva sourozenci do děčáku. No nám bylo úplně špatně.“*

Velmi problematickou pak většina dotázaných pěstounů vidí délku, po kterou jsou děti umístovány k nim do péče a tuto negativní stránku většinou příkládají špatné angažovanosti úřadů. Při odborných přípravách získávali informace, že umístění dětí je na nezbytně dlouho dobu, nežli se nalezne vhodné řešení nebo upraví poměry v biologické rodině a to pak na období nejdéle jednoho roku. V reálné praxi se však pěstouni potýkají s velmi zdoluhavým procesem a nedostatečnou spoluprací úřadu

s biologickou rodinou. Komunikační partnerka 3 si například stěžuje: „*Když už se vždycy blíží ten rok, tak začnu volat, co teda s děťátkem bude dál a mám pocit, že teprve se začne něco dít. Měli jsme holčičku, maminka si to pak rozmyslela, že by si jí vzala zpátky, ale hned po tom, co přišla k nám. No a ono to trvalo devět měsíců, než jí to dítě vrátili. A ona nás i navštěvovala a hrozně těžko to nesla, že od malý musí odjíždět. A když jsem volala na úřad, tak se vymlouvali, že nemá bydlení. Tak ona si musela přihlásit bydlení na azylák a teprve potom mohlo dojít k předání a přitom tam vůbec nikdy nebydlela, byla pořád jen u rodičů. Podle nás tomu nic nebránilo.*“ Komunikační partnerka 5 velmi emotivně a rozladěně popisuje svou zkušenost: „*Chlapečka jsem měla rok a nebylo vyřešeno, co s ním dál, protože sociální pracovnice, kterou jsem rok uháněla, prý byla dlouhodobě nemocná, pak se vrátila, pak zas nebyla, nikdo pro to vlastně nic nedělal. A na závěrečný reflexi pak řekli, že nějaký věci opomenuli. Udělali chybu, že označili dítě, že je hodně nemocný, ale přitom už nebyl, já k tomu posílala i lékařský zprávy. A bylo mi řečeno, že je to Rom a že je odsouzený, že do adopce nepůjde. Další pěstounka ho měla rok. A přitom matka by o dítě stála, jenže byla sama omezená na svéprávnosti a opatrovnici jí dělala její matka. Ke všemu byla prostitutka. Měla už jedno dítě, o který se starala taky její mamka. Já s nima byla v kontaktu, i když mi to bylo vytýkáno, že tohle nesmím dělat. Ale viděla jsem, že by měla zájem a snažila jsem se jim pomoci sama. Bydlely na ubytovně. Věřím tomu, že kdyby jim ty sociálky víc pomohly, našly jim bydlení, tak oni by se o dítě postaraly. Jenže sociálka se furt jen bránila tím, že mají exekuce a že stejně žádný nájem platit nebudou. Mě prostě přijde, že fakt dělají málo.*“

Z výpovědí pak vyplývá, že některé případy jsou velmi obtížné, zvláště pak, pokud jsou provázeny nejistotou, jak a kam bude dítě následně umístěno. Pokud pěstouni prožijí takové náročné situace, které byly výše popsány, shodují se, že by potřebovali delší dobu odpočinku než pouhé dva týdny, které standardně dostávají a se kterými byli obeznámeni v procesu přípravy, v rámci svých pěstounských práv.

Souhru všech nepříjemných situací, doplňuje ještě ne zrovna příznivá finanční situace, na čemž se více pěstounů shoduje. I když pěstouni věděli, že odměna nebude nikterak závratná, vstupovali s tím, že se zde jedná spíše o posláni a finanční stránku považovali za druhořadou. V praxi však naráží a zjišťují, jak je celá péče finančně náročná, a zvláště pokud má dítě například specifické stravovací potřeby vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, jak uvádí například komunikační partnerky 3 a 5. Komunikační partnerka 3

zároveň uvádí, že se setkali i s problémy na úřadu práce, kdy podali rozhodnutí soudu s nevyznačenou právní mocí a tím pádem se jim zpozdila výplata dávky.

Přestože pěstouni již na samém začátku vstupovali do celého procesu smíření s otázkou předávání dítěte a byli, jak shodně všichni uvádějí, připraveni, jak se vhodně na dítě navázat a jak pracovat s faktem předání, někteří z nich uvádějí, že i tyto situace jsou pro ně v praxi velmi obtížné zvládat. Jsou velkou měrou ovlivněny i tím, jak dlouho mají dítě v péči a kam jej pak předávají. Komunikační pár 1 vypráví: *„Probíhalo postupný předávání, holčička si dobře zvykala na nový prostředí, nová mamka u nás i přespávala, ale byl tam problém se soudem. Rozsudek byl v září, ale nebyl převzatej a to byl problém, kdy se to vleкло. Táta byl nedohledatelný a už byl prosinec. Nám už to trhalo srdce, tak se napsal nějaký papír a my holčičku už na Vánoce předali. No to byly nejsmutnější Vánoce, no my jsme si hodně pobřečeli. Museli jsme doma všechno uklidit z očí, jak nám na přípravě radili. Bylo to fakt hodně smutný. Ale museli jsme to tak brát, že holčička je spokojená v nové rodině a my se s tím musíme nějak srovnat.“* Komunikační partneři 3 zase hovoří o svém velkém navázání na přijaté dítě z důvodu velmi dlouhé doby své péče: *„My jsme měli holčičku patnáct měsíců, už v porodnici nás zarazilo, že máma měla osm dětí, ale ani jedno v péči a vědělo se, že si ani tohle nenechá, kdyby už podepsala souhlas, mohlo být všechno rychlejší. Sociálky říkaly, že je nedohledatelná a pak se zjistilo, že je ve výkonu trestu a prý to tam s ní nemůžou řešit. My už byli zoufalí, na holčičku jsme se hrozně navázali, když jsme jí měli tak dlouho. Ona byla úžasná. Těžko jsme se s ní loučili.“*

Z uvedených komentářů je naprosto patrná náročnost celé pěstounské péče na přechodnou dobu, někteří pěstouni při své praxi velmi oceňují pomoc a podporu svých doprovázejících organizací, jejichž klíčoví pracovníci se snaží pěstounským rodinám velmi ochotně a odborně pomáhat v jejich nesnázích.

5 Diskuse

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí proces jejich přípravy na přijetí dítěte do rodiny. Hlavní pozornost byla věnována tomu, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí obsah přípravy ve srovnání s následnými praktickými zkušenostmi.

Pro splnění zvoleného cíle bakalářské práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, pomocí které je možné zkoumat velmi podrobně zvolenou problematiku. V rámci kvalitativní výzkumné strategie byla zvolena metoda dotazování, technikou polostrukturovaného rozhovoru. Pro analýzu získaných kvalitativních dat se jako nejvhodnější jevila metoda vytváření trsů. Výzkumný soubor vytvořilo šest komunikačních partnerů, kteří za poslední tři roky absolvovali odbornou přípravu.

Schéma otázek bylo sestaveno tak, aby výpovědi komunikačních partnerů směřovaly k zodpovězení výzkumných otázek.

Při analýze provedených rozhovorů byly podobné výroky tematicky seskupeny do trsů. Výsledkem této analýzy vzniklo osm následujících trsů:

- a) motivace pěstounů pro výkon pěstounské péče
- b) očekávání z odborné přípravy
- c) obavy z odborné přípravy
- d) srozumitelnost a dostatečnost získaných informací
- e) chybějící obsahová náplň odborné přípravy
- f) pozitiva odborné přípravy
- g) negativa odborné přípravy
- h) praktické zkušenosti s ohledem na přípravu

5.1 Diskuse výsledků

V následující kapitole jsou popsány výsledky dvou trsů – srozumitelnost a dostatečnost získaných informací a chybějící obsahová náplň odborné přípravy, které mají souvislost a návaznost na výzkumné otázky. Dále jsou podrobně rozebrány výsledky rozhovorů odpovídající na výzkumné otázky v komparaci s odbornou literaturou.

5.1.1 Srozumitelnost a dostatečnost získaných informací

Komunikační partneři se z velké části shodovali na názoru, že jim odborná příprava poskytla komplexní a plně dostačující rámec odborných a praktických informací a splnila tak cíl, jak stanovuje metodické doporučení MPSV č. 7/2009. Přestože podle Analýzy kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání z roku 2017 není v České republice ustanovená jednotná metodika pro tuto přípravu, shodují se pěstouni, že absolvovaná příprava zahrnovala podstatné a v problematice náhradní rodinné péče logicky uspořádané okruhy témat, které též korespondují s metodickým doporučením MPSV 6/2009. Komunikační partneři většinou popisují, že veškeré získané teoretické poznatky se jim propojily do smysluplného celku až v reálné praxi.

V průběhu odborných příprav jsou pěstouni připravováni mimo jiné na kontakt s biologickou rodinou, kdy Hofrová, Rotreklová (2009) uvádí, že zásadním principem celé přípravy je připravit budoucí pěstouny na skutečnost, že dítě má své vlastní rodiče, kteří jsou pro něj velmi důležití a pěstoun nemůže být ani nepřitelem ani konkurencí těchto rodičů. Pazlarová (2016) uvádí, že u pěstounské péče na přechodnou dobu musí být velmi zohledněn kontakt s biologickou rodinou, neboť je možné předpokládat návrat dítěte do vlastní rodiny. Zde se komunikační partneři vyjadřovali s pochopením těchto vazeb a respektem ke kontaktům s biologickou rodinou. Chápali význam biologické rodiny a na základě své přípravy získali potřebné informace, jak takové kontakty realizovat, jak podporovat vztah s vlastní rodinou, jak s dítětem hovořit o jeho vlastních rodičích i jak řešit případné problémy.

Dalším širokým tematickým blokem je problematika ohrožených dětí, které mohou být umístěny do pěstounské péče, a to z pohledu psychologického, zdravotního, ale i pohledu ústavní péče. Hofrová, Rotreklová (2009) hovoří o určitém specifickém faktu při přípravě, kterým je nesourodost budoucích pěstounů ve skupině – od různých úrovní vzdělání, zaměstnání a samozřejmě i socioekonomických podmínek. Proto musí být příprava pochopitelná pro všechny. I odborné informace je potřeba sdělovat smysluplně, pokud možno více pohledy například právním, psychologickým, sociálním či zdravotním. Pokud však situace vyžaduje i přípravu individuální, je potřeba jí zařadit (Hofrová, Rotreklová, 2009). Purvis et al. (2013) hovoří o tom, že právě děti umístované do náhradní rodinné péče si zaslouží hluboký soucit a respekt za svou složitou minulost, za to, že trpěly a žily v drsném nefunkčním prostředí. Pěstouni jsou pak ti, kteří by měli

znát problematiku ohrožených dětí, aby pak uměli vhodně reagovat, uměli zjistit, co takové děti potřebují a jak se jim věnovat. Nemohou ani srovnávat takové děti s jinými zdravými (Purvis et al., 2013). Komunikační partneři velmi pozitivně hodnotí získání informací z této problematiky, neboť kromě komunikačního páru 4 neměli dostatečnou orientaci v dané problematice. Například komunikační partnerka 5 takové informace nikdy nevyhledávala a potřebovala se s nimi seznámit. Ve svých výpovědích se pěstouni shodují, že ocenili zejména informace z praxe od zástupce zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který jim problematiku přiblížil konkrétními kazuistikami.

Úlohou přípravy je pěstouny připravit na dva zásadní procesy. První takovou situací je přijetí dítěte do rodiny. Dle Vágnerové (2012a) může být vyladění se s přijatým dítětem obtížné i pro zkušené pěstouny. Začínající pěstouni si nemusí mnohdy připouštět, že jejich představy o přijatých dětech nemusí být zcela reálné, že jejich nová role nemusí znamenat pouze radost, ale naopak problémy, při kterých budou bezradní (Vágnerová, 2012a). Kovařovicová (2015) popisuje, že dítě nedokáže okamžitě pochopit co mu nová rodina nabízí a na změnu potřebuje svůj čas. Není možné věřit tomu, že příchodem dítěte do nové rodiny bude pro něj vše dobré. Až po stále opakovaných pozitivních zkušenostech dokáže dítě pochopit, že u pěstounů nachází bezpečí a může tak dojít k uzdravení jeho vztahů i k ostatním lidem (Kovařovicová, 2015). Pazlarová (2016) popisuje pěstounskou péči na přechodnou dobu jako formu péče, kdy se o umístění dítěte do rodiny rozhoduje ve velmi krátkém čase. Na pěstouny jsou kladeny vysoké nároky, jak po psychické, tak i praktické stránce (Pazlarová, 2016). Komunikačním partnerům byly informace o procesu přijímání dětí srozumitelné a dostatečné. Kladně hodnotili praktické rady, jak se na přijímané dítě naladit a připravit. Jejich výpovědi se shodují i na tom, že jejich představy o přijímaných dětech nebyly zcela reálné.

Proces předávání dětí, jemuž je v přípravných kurzech věnována velká obsahová část, neboť klade na pěstouny nemalé nároky, může být pro pěstouny velice složitý. Komunikační partneři ale hovoří o tom, že s tímto momentem byli naprosto ztotožnění již v samém počátku své volby vykonávat právě přechodnou pěstounskou péči. Shodují se ve svém pohledu na proces předání jako profesionální moment, který zcela patří do jejich činnosti. Hlásková (2015) k tomu uvádí, aby došlo ke zdárnému zvládnutí procesu předání, potřebuje dítě podporu všech zúčastněných dospělých. Čím lepší je jejich spolupráce, tím lépe dítě zvládá přechod do nového prostředí. Na procesu předávání se obvykle podílí pěstounská rodina, přebírající rodina, pracovník orgánu sociálně-právní

ochrany dětí, pracovník doprovázející organizace, krajský úřad, soud a případně pracovníci organizace, kteří provádějí sanaci původní rodiny (Hlásková, 2015). Takové informace byly i pro komunikační partnery srozumitelné a shledávali přínosné, že se seznámili s tím, jak celý proces předávání bude probíhat.

Komunikační partneři 1, 3 a 5 uvedli, že považovali složitější orientaci v sociálně-právní problematice. Komunikačním partnerům 1, 4 a 6 bylo méně srozumitelné vedení dokumentace. Pracovní kniha přípravy k pěstounství (2011) uvádí, že většina písemné agendy je v kompetenci sociálních pracovníků a pěstouni by měli tvořit jakési spojení s nimi. V praxi se většinou zjišťuje, že si pěstouni úkoly, které v této souvislosti plní, velmi brzo osvojí a jsou jim více jasnější a snadněji proveditelné. Hlavním úkolem pěstounů je vést zápisy o důležitých událostech dětí, o které pečují (Amalthea, 2011).

5.1.2 Chybějící obsahová náplň

Dle Analýzy kvality příprav žadatelů (2017) není možné vytvořit takovou přípravu pěstouna, která ho připraví na jedno konkrétní dítě, neboť každý případ je natolik specifický a zahrnuje tolik aspektů, na které není přípravou možné reagovat. K tomuto závěru došly i komunikační páry. Uznaly, že není v možnostech odborného kurzu zahrnout veškeré informace či odpovědi na situace, se kterými se později v praxi setkají. Nedomnívají se zcela, že by příprava měla být zásadně rozšířena. Dle Vávrové et al. (2012) náhradní rodiče vnímají přípravu stejně jako odborníci, že je velmi důležitou, ale není možné se připravit na náhradní rodinnou péči ve smyslu ukončeného ohraničeného procesu. Odborná příprava umožňuje pouze vstup do problematiky náhradní rodinné péče a snaží se svým účastníkům popsat všechny souvislosti (Vávrová et al., 2012).

Dle Šilhánkové (2018) je následnou úlohou doprovázející organizace zajišťovat pěstounům odpovídající, smysluplné a kvalitní vzdělávání v rozsahu 24 hodin, které by mu mělo doplnit znalosti a dovednosti, které jsou pro pěstouny aktuální a nejpotřebnější (Šilhánková, 2018). Komunikační partneři jsou stejného názoru, že následné vzdělávání jim jejich potřeby vhodně doplňuje. Pouze komunikační pár 3 vyjádřil svou nespokojenost se vzděláváním, které není organizováno na míru jejich potřebám a spíše by uvítali individuální výběr ze spektra vzdělávacích programů. Dle Šilhánkové (2018) je odpovídající výběr vzdělávání v kompetenci doprovázející organizace (Šilhánková, 2018).

Návrhy, které uvedli na případné zařazení do přípravného kurzu, jako například širší poznatky z oblasti dětské psychiatrie, neurologie, etopedie, speciální pedagogiky, péče o postižené děti, či širší poznatky z právní oblasti, vzešly z jejich praktických zkušeností. Nepovažují však, že přípravné kurzy by měly být zásadně rozšířeny, neboť takové informace si mohou doplňovat dalším vzděláváním či odbornou podporou ze strany doprovázejících organizací stejně jako uvádí Šilhánková (2018).

5.1.3 Odpovědi na výzkumné otázky

Jak hodnotí pěstouni na přechodnou dobu obsah přípravy zpětně s ohledem na praxi?

Z hodnocení odborné přípravy všech dotázaných partnerů převážně vyplývá jejich stanovisko o dostatečnosti, vysoké odbornosti a dobré organizaci absolvovaných příprav. Uvádějí ale celou řadu situací, se kterými byli na odborném kurzu seznamováni, ale v praxi se s nimi velmi potýkají.

Komunikační partneři 1, 2, 4 a 6 v praxi pečovali o děti se specifickým potřebami. Takovou zkušenost popisují jako velmi vysilující, náročnou a nezvladatelnou. Zde tedy vyjadřují svou pochybnost o vhodnosti umístění takových dětí do své péče. Pazlarová (2016) popisuje situaci v České republice stejně jako ve světě, že není dostatek pěstounů ochotných přijmout dítě se specifickými potřebami. Není zde možné hovořit pouze o dětech, které mají určitý stupeň závislosti na péči jiné osoby. Jedná se o děti trpícími hyperaktivitou, psychickými obtížemi, poruchami učení, poruchami chování atd., které i přes slabší formu svého postižení mohou pro pěstounské rodiny znamenat podstatnou zátěž (Pazlarová, 2016). Naproti tomu Škoviera (2007) uvádí, že děti se specifickými potřebami mají přece stejné základní potřeby, jako všechny jiné děti. Podle Matějčka (1992) mají takové děti potřebu primárních citových a sociálních vztahů, potřeby smysluplnosti světa, řádu, stálosti, potřeby životních perspektiv a otevřené budoucnosti. Potřeby těchto dětí chápali i komunikační partneři a shodně se vyjadřovali, že i na takové děti byli připravováni. Loutná (2018) uvádí, že péče o děti s poruchami attachmentu či komplexním vývojovým traumatem si žádá velmi dobrou znalost této tematiky. Pěstouni by pak měli umět reagovat a znát výchovné postupy s takovými dětmi. Každodenní péče o takové děti vyžaduje veliké nároky na pěstouny (Loutná, 2018). Přestože pěstounským párům byly v těchto situacích velikou oporou jejich doprovodné organizace, i tak se všichni uvedení shodli na vyčerpanosti svých sil a přesvědčení o tom, že nejsou schopni pečovat již o další takové dítě. Lumos (2015) ve svém výzkumu uvádí, že zkušenost

s dětmi se specifickými potřebami mělo v roce 2015 již 36 % pěstounů a hovoří o tom, že takové děti nemusejí být umístovány do ústavních zařízení. Tento výzkum bohužel neuvádí reflexi pěstounů na tyto zkušenosti. Komunikační partneři 1, 2 a 6 ale popisují, že děti se specifickými potřebami, o které pečovali, se pak nepodařilo umístit do náhradního rodinného prostředí a byly předány do následné ústavní péče. V této situaci plně chápali horší možnosti najít takovým dětem náhradní rodinu a pak tedy postrádali smysl své celoroční velmi namáhavé péče. Souhlasně se vyjadřuje i Bubleová et al. (2011), dle které jsou bohužel děti, jejichž situace nemůže být vyřešena formou náhradní rodinné péče pro jejich zdravotní či výchovné problémy, díky nimž se umísťují do zdravotnických či výchovných zařízení. Romančáková (2015) však varuje před jakýmsi označováním dítěte, které pak vytvoří blok pro jeho další umístění. Je potřeba na každý případ pohlížet individuálně v kontextu celého života dítěte.

Pěstounské páry 1, 2, 4 a 6 s takto náročnými zkušenostmi hovořily o velmi podstatné změně v jejich rodinné situaci. Popisují, že se ocitaly v dilematické situaci, zda za těchto okolností chtějí v pěstounské péči pokračovat. Zda vůbec chtějí pracovat na hranici svých zdravotních a psychických možností. Dle Pazlerové (2016) by pěstouni měli žít ve stabilním vztahu alespoň pět let, ve kterém se nevyskytují vážné konflikty. Přestože komunikační páry popisovaly, že žily ve vyrovnaném nekonfliktním stabilním vztahu, přesto náročnost situace přinesla mnohé problémy do jejich rodinného života. To se následně projevilo i na jejich zdravotních obtížích.

Velké úskalí v praktickém životě pěstouni spatřují ve spolupráci s úřady. Prvotní problém vidí v předávání informací o přijímaných dětech. Zde bohužel výzkum nepotvrdil, jak uvádí Pazlarová (2016) před tím, než pěstouni dítě do rodiny přijmou, měli by být seznámeni s jeho situací, s jeho historií, o traumatech, onemocněních a případných omezeních, aby byli co nejlépe připraveni na dítě reagovat. V praxi to ale znamená mít připravené veškeré potřebné vybavení domácnosti od plen, dětské postýlky, oblečení pro všechny věkové kategorie, ale i bezpečné prostředí, které pro dítě zajistí dostatečné zázemí (Pazlarová, 2016). Komunikační partneři 1, 2, 3, 5 a 6 však popisují, že v několika případech měli velmi kusé, zkrácené či vůbec žádné informace o přijímaných dětech. Takovou praxi pak hodnotí jako velice problematickou a časově náročnou, než byli schopni se v situaci dítěte a jeho potřebách zorientovat.

Problematická je i z pohledu pěstounských párů doba, na kterou jsou děti do jejich péče umisťovány. Pazlarová (2016) uvádí, že by se mělo jednat o dobu nezbytně nutnou, než se vyřeší situace dítěte. Většina pěstounů má negativní zkušenost s příliš dlouhou dobou umístění dětí do své péče, která v některých případech přesahuje i zákonem stanovenou lhůtu jednoho roku. Domnívají se, že by v této problematice měly být více angažovány úřady, které by se měly snažit o co nejrychlejší možné řešení, a to i ve spolupráci s biologickými rodinami. Solařová (2015) popisuje, že právě klíčový sociální pracovník nese spoluodpovědnost za úspěšný průběh a naplnění nejlepšího blaha dítěte. Uvádí, že již zaměstnavatel by se měl zabývat jeho motivací právě pro službu v oblasti sociálně-právní ochraně dětí. Měl by mít předpoklady jako sociální zralost, schopnost naslouchat, řešit konflikty a pracovat se stresem, umět vytvořit příležitosti pro každé dítě a jeho rodinu (Solařová, 2015). Komunikační partneři se též domnívali, že práce úřadů s biologickými rodinami není úplně ideální. Konkrétně komunikační partneři 3 a 5 se setkali s ne zcela vyhovující komunikací, kdy se proces předání dítěte zpět do rodiny velmi prodlužoval u komunikačního páru 5 dokonce přinesl matčin konečný nezájem. V takových případech je možné pracovat s rodinou pomocí sanace. Dle Bechyňové, Konvičkové (2020) je jejím hlavním principem pomoc dítěti prostřednictvím podpory jeho rodičů. Jedná se o proces ovlivňující fungování rodiny, jejím aktivním zapojením při řešení obtížné životní situace pomocí multidisciplinárního týmu (Bechyňová, Konvičková, 2020). Levická et al. (2004) uvádí, že je potřeba aktivního zapojení všech zainteresovaných členů a chápe sanaci jako prostředek k úpravě či obnově rodinné situace.

Komunikační partneři 1, 3 a 6 dále hodnotili, že jejich právo na odpočinek mezi předáním a převzetím dítěte v rozsahu 14 dnů není úplně adekvátní k jejich činnosti, která při péči o dítě obnáší 24 hodin denně po celých sedm dní v týdnu, kdy se jedná o naprosto nestandardní pracovní poměr. Získané informace se rozcházejí s literaturou, kdy Korbelová Dohnalová (2018) specifikuje tuto dobu jako minimálně stanovenou pro kalendářní rok, která lze dohodou o výkonu pěstounské péče sjednat i na období delší. Pěstouni mohou dobu oddechu čerpat mezi jednotlivými dětmi nebo pokud pěstouni pečují o dítě starší dvou let, mají právo na pomoc při zajištění celodenní péče alespoň v rozsahu 14 kalendářních dní. Takovou dočasnou péči se nedoporučuje zajišťovat pobytem v ústavním zařízení (Korbelová Dohnalová, 2018).

Přestože všichni komunikační partneři uváděli, že již na počátku svých plánů vykonávat pěstounskou péči byli srozuměni s tím, že bude docházet k procesu předávání dětí a tento

proces vnímali z profesionálního hlediska, v praktickém životě v něm spatřují poměrně náročnou situaci, se kterou se musí vyrovnat. Pazlarová (2016) potvrzuje, že vyrovnat se s odchodem je velmi náročné, jak pro dítě, tak pro pěstounské rodiče. Pěstouni po dobu své péče vytváří a podporují citovou vazbu u dítěte a je logické, že ta následně vzniká i u nich. Síla citové vazby pak samozřejmě závisí na tom, jak dlouho dobu mají dítě v péči a jak náročné situace museli v průběhu péče zvládnout. Nelze proto předpokládat, že pěstouni zvládnou předat dítě zcela bez projevu emocí Pazlarová (2016).

V neposlední řadě pak komunikační partneři 2, 3, 5 a 6 hodnotí svou nelehkou finanční situaci. Příspěvek na dítě spíše nepokrývá potřeby, které musí pořizovat, zvláště pak v případech, kdy děti mají specifické stravovací potřeby či zdravotní problémy a je potřeba se například častěji dopravovat k lékaři.

Jaká pozitiva pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy?

Jako největší pozitivum celého kurzu hodnotí komunikační partneři osobní účast a předávání zkušeností jiných přechodných pěstounů. Zprostředkování reálných prožitků, nelehkých situací a rad, jak se s nimi vypořádat bylo pro komunikační partnery velmi vítanou součástí přípravy. Pravděpodobně i vzhledem ke stejné rétorice pěstounů oproštěné od odborných výrazů. Dle Vávrové et al. (2012) náhradní rodiče na přípravách velmi oceňují setkání s lidmi, kterým záleží na stejné věci, obzvláště pak s těmi, kteří mají osobní praktické zkušenosti.

Pro většinu komunikačních partnerů byl přípravný kurz organizovaný jako skupinové setkání velmi blízký a shodují se na jakési příslušnosti do jedné skupiny osob se stejným posláním, stejnou vizí a plány. Sounáležitost ve skupině jim dodávala určité jistoty, že se v dané problematice neocitají sami. Mohli se tak setkat s různými názory, návrhy a zamyslet se tak nad problematikou z více různých pohledů. Dle Vávrové et al. (2012) se účastníkům skupinového setkání otevírají možnosti ke srovnání vlastních představ a názorů s ostatními účastníky. Je zde pak i prostor pro lepší poznání žadatelů, jejich dovedností a schopností reagovat a přizpůsobit se potřebám dětí. Ve skupině je též podporována reflexe, jako jakýsi specifický nástroj sebeuvědomění. Právě přes sebereflexi jsou pak pěstouni schopni uvědomovat si své pocity a situace, ve kterých se nacházejí a mohli ji pak využívat i v situacích budoucích (Vávrová et al., 2012).

Komunikační páry se shodovaly, že lektoři příprav byli odborníci s dlouholetou praxí, jejichž poznatky byly založeny na hlubokých praktických základech. Seznámili je s reálnými zkušenostmi a praktickými radami, jak se zorientovat v náročných situacích. Poskytli jim různá doporučení, kam se případně mohou obracet. Velmi přínosné pak pro komunikační partnery byly reálné kazuistiky ohrožených dětí a rozbor jednotlivých situací a návrhy možných variant řešení.

Předávání podpůrných materiálů a odborných publikací je dle Vávrové et al. (2012) vhodnou součástí přípravy, aby měli budoucí pěstouni možnost zorientovat ve velkém množství předaných informací, aby si mohli utřídit myšlenky, ale také i pro další studium a pozdější použití v praxi. Podpůrné materiály ocenili i všichni komunikační partneři, protože je využili k prvotnímu utřídění získaných informací a následnému použití v praxi.

K délce přípravného kurzu se komunikační partneři shodně vyjádřili jako k dostatečnému a adekvátnímu.

Jaká negativa pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy?

Komunikační partneři se dlouho zamýšleli nad dotazem, co odborným přípravám vytknout a shodovali se, že příprava pro ně byla mimořádnou událostí, která je velmi pozitivně motivovala a neshledávají konkrétně na přípravném kurzu žádné okamžiky, které by zhodnotili negativně. Naopak si velice váží upřímnosti, pravdivosti a odbornosti všech lektorů.

Jedinou výtkou bylo ze strany komunikačních partnerů 1, 3 a 6, že se účastnili kurzu, který nebyl pobytový. Tuto zkušenost zase naopak ostatní komunikační partneři považují za přínosnou, neboť víkendový pobytový kurz popisují velmi pozitivně. Při delším kontaktu všech zúčastněných i při neformálních setkání se dokázali více stmelit, odbourat své nejistoty a stud, což mělo i lepší vliv na vzájemnou spolupráci.

Komunikační partneři 1, 2, 3 a 6 popisují ještě jedno pro ně celkem nepříjemné negativum, které se netýká přípravného kurzu, spíše celého procesu schvalování. Zde vidí nesoulad informací týkajících se věku přijímaných dětí. V úvodní fázi svého zájmu dostávali k vyplnění dotazníky, ve kterých byli tázáni na to, jaké děti by preferovali pro přijetí do své péče. Komunikační partneři sdělují, že měli všeobecné povědomí o tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu se týká převážně dětí v rozmezí kojeneckého až předškolního věku. Z této představy je nevyvedl tedy ani úvodní dotazník. Informaci o

skutečně přijímaných dětech se dozvěděli až na základě sociálního šetření, kdy už jak uvádějí bylo volbou vstoupit a respektovat tento fakt nebo svůj záměr zcela opustit. Romančáková (2015) uvádí, že není možné, aby si pěstouni kladli jakékoliv nároky ohledně přijímaných dětí či se snad vyhraňovali vůči jinému etniku. Proti tomu Bubleová et al. (2018a) uvádí ve své publikaci, že právě raný věk je klíčový, kdy je možné dosáhnout nejvíce pozitivních změn. Právě v tomto věku má největší smysl jeho umístění do náhradní rodinné péče, protože při špatném zacházení s dítětem může dojít k největším poruchám vývoje a citových vazeb (Bubleová et al., 2018a). Rutter et al. (2001) hovoří též o důležitosti věku, ve kterém se dostávají děti do náhradní rodiny, neboť starší děti si mohou přinášet různé negativní zátěže z předchozího života. Právě tento názor sdílejí i komunikační partneři. A především sdělují, že informace, které měli dostupné, hovořily ve stejném duchu. Skutečnost, že budou muset přijímat děti od 0-18 let, pro ně byla nepříjemným sdělením.

Jaká byla očekávání pěstounů plynoucí z přípravy?

Všichni komunikační partneři uváděli, že myšlenka stát se přechodnými pěstouny je dostatečně naplňovala svým smysluplným posláním. Byli motivováni pomocí ohroženým dětem, aby nemusely být umístovány do ústavních zařízení. Ve své nové roli spatřovali i smysluplnost svého konání. Shodují se v tom, že se na přípravný kurz těšili a zároveň si uvědomovali jeho význam a podstatu. Očekávali, že získají ucelené informace ze sociálně právní problematiky, z oblasti náhradní rodinné a pěstounské péče, a především konkrétní informace o ohrožených dětech. Komunikační partneři 2, 3, 5 a 6 se chtěli především seznámit s praktickými návody pro řešení náročných situací. Všichni pěstouni se velmi těšili na setkání se všemi odborníky v dané problematice.

Cílem práce bylo zmapovat, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí proces jejich přípravy na přijetí dítěte do rodiny. Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že absolvované přípravy hodnotí komunikační partneři, jak po odborné, tak i obsahové stránce jako kompletní a dostatečné. Z jejich zkušeností vyplývá, že délka přípravy je optimální a jimi navrhovaná řešení nebo spíše náměty na případné rozšíření vznikly až na základě konkrétních praktických zkušeností. Zároveň se komunikační partneři shodují, že takové informace jim vhodně doplňuje následné vzdělávání.

Výzkumem bylo zjištěno, že komunikační partneři hodnotí velmi pozitivně účast jiných pěstounů na odborném kurzu. Shodují se v názory, že právě jejich prostřednictvím byli

seznámení s praktickými poznatky a situacemi, kterými budou procházet. Právě taková setkání jim dodala jistotu, že výkon pěstounské péče budou schopni naplnit také. Autorka navrhuje při přípravách větší účasti pěstounů na přechodnou dobu, kteří mají zkušenosti s péčí o starší děti se specifickými potřebami, aby na přípravném kurzu mohlo být téma konzultováno s odbornými lektory a žadatelé tak obdrželi více praktických doporučení k dané problematice.

Negativní stránku přípravného kurzu jako takového dotazovaní partneri neshledali žádnou významnou. Spíše se někteří z nich shodovali, že kurz pořádaný jako víkendový by uvítali spíše. Domnívají se, že by došlo k ještě lepšímu sladění účastníků ve skupině, k většímu odbourání jejich ostychu a lepší důvěře a komunikaci. Autorka navrhuje zvážit finanční dotaci organizace víkendových kurzů, neboť se provedeným výzkumem jeví být přínosnější.

Někteří komunikační partneri uváděli nesoulad informací ohledně věku dětí přijímaných do pěstounské péče. Autorka se domnívá, že by bylo vhodné, aby s tímto faktem byli žadatelé seznamováni již na samém úvodu celého procesu, aby svá rozhodnutí, zda vstoupit do výkonu péče mohli zvážit ve všech ohledech a nebyli pak tímto nepříjemně zaskočeni. Pozitivní shledává autorka vedení rejstříku pěstounů na přechodnou dobu, ve kterém jsou uvedeny tolerance pěstounů k přijímaným dětem. Otázkou je, do jaké míry jsou pak v praxi tyto limity respektovány, což nebylo předmětem této bakalářské práce.

Výzkumem bylo zjištěno, že praktické zkušenosti korespondují s poznatky získanými na odborné přípravě. Pěstouni se ovšem potýkají s mnoha problematickými zkušenostmi, o kterých se většinou shodují, že na ně ani odborným kurzem připraveni být nemohli.

Největší problém dotázaní partneri uvádějí v komunikaci a spolupráci s úřady. Hovořili o tom, že v některých případech dostávají velmi málo informací o přijímaných dětech. To jim přináší mnohé komplikace, jak časové, tak i složitější orientaci v potřebách dítěte. Někteří pěstouni uvádějí náročnou péči o starší děti se specifickými potřebami, kterou byli i s podporou a pomocí doprovázejících organizací velmi obtížně a namáhavě schopni zvládnout. Ve třech případech pak takové děti předávali do následné ústavní péče. Taková péče je velmi vyčerpala a přemýšleli, zda budou vůbec ochotni pokračovat dále. Pěstouni pak vyjadřují svou nespokojenost s délkou doby, po kterou o dítě pečují. Vyjadřují svůj názor, že je zde velká těžkopádnost a zdlouhavost procesu, než se pro konkrétní případ nalezne vhodné řešení. Domnívají se, že by úřady měly být více aktivnější. Komunikační

pár 5 dokonce díky svým neshodám s úřady svou činnost ukončil. Autorka navrhuje zabývat se dalším šetřením u orgánů činných v náhradní rodinné péči, jak například situaci vnímají sociální pracovníci, jaké mají možnosti umístování dětí do náhradních rodin, jaké mají možnosti sociální práce s rodinami v rámci sanace. Doporučením pro praxi je budování lepší spolupráce mezi pěstouny a pracovníky OSPOD.

Výzkumem se nepodařilo zjistit, jak pěstouni hodnotí proces dětské přípravy, který se má zaměřovat na vlastní děti, žijící v rodině. Komunikační partneři uvedli, že se jich tato část přípravy netýkala, neboť jejich děti byly již dospělé.

Výzkumem bylo zjištěno, že se pěstouni potýkají s velkými úskalími, ale většina z nich nachází při jejich řešení velkou podporu doprovázejících organizací.

Výsledky práce mohou sloužit jako souhrnný materiál pro realizátory příprav, ale i pro budoucí žadatele o pěstounskou péči, neboť práce obsahuje praktické zkušenosti z problematiky každodenní pěstounské péče.

6 Závěr

Proces posuzování žadatelů zahrnuje několik oblastí. Jednou z nich je příprava pěstounů na přechodnou dobu. Právě kvalita a obsah přípravy hraje v životě budoucího pěstouna klíčovou roli. Jejím úkolem je poskytnout pěstounům nejen teoretické informace, ale zejména praktické rady. Výsledkem je bezpečné rozhodnutí, že pěstounství bude jeho celoživotním posláním.

Cílem práce bylo zmapovat, jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí proces jejich přípravy na přijetí dítěte do rodiny. Hlavní zájem byl věnován tomu, jak pěstounům korespondují získané informace z přípravného kurzu s jejich praktickými zkušenostmi.

V souvislosti s cílem práce a teoretickými poznatky byla stanovena hlavní výzkumná otázka: Jak hodnotí pěstouni na přechodnou dobu obsah přípravy zpětně s ohledem na praxi? Dále byly stanoveny následující dílčí výzkumné otázky: Jaká pozitiva pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy? Jaká negativa pěstouni na přechodnou dobu shledali v procesu přípravy? Jaká byla očekávání pěstounů plynoucí z přípravy?

Pro výzkumné šetření bylo využito kvalitativní výzkumné strategie, která pro účel této bakalářské práce umožnila detailně zjistit podrobná data od komunikačních partnerů. Výzkumný soubor byl vybrán metodou „snowball sampling“, neboť na počátku byl znám pouze jeden komunikační partner. Rozhovory byly postupně získány se šesti komunikačními partnery, kdy výsledky byly saturovány. Pro rozhovory bylo užito metody dotazování, technikou polostrukturovaného rozhovoru. Získané rozhovory byly doslovně bez úprav do spisovného jazyka přepsány. Pro analýzu dat byla vybrána technika vytváření trsů.

Po provedené analýze vzniklo osm trsů, které se shodovaly ve výpovědích komunikačních partnerů: motivace pěstounů pro výkon pěstounské péče, očekávání z odborné přípravy, obavy z odborné přípravy, srozumitelnost a dostatečnost získaných informací, chybějící obsahová náplň odborné přípravy, pozitiva odborné přípravy, negativa odborné přípravy a praktické zkušenosti s ohledem na přípravu.

Výsledky byly diskutovány a komparovány s odbornou literaturou. Výzkumem bylo zjištěno, že komunikační partneři hodnotí význam příprav jako podstatný v procesu schvalování žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jimi absolvované přípravy shledali jako komplexní, obsahově a odborně vhodně zorganizované. Doporučením pro

budoucí přípravy je účast přechodných pěstounů, kteří mají větší zkušenosti s péčí o děti se specifickými potřebami, aby žadatelé získali konkrétní praktické rady.

Z výzkumu vyplynulo, že největším úskalím v praxi je komunikace s úřady činnými v oboru sociálně právní ochrany dětí. Pěstouni na přechodnou dobu jsou velmi významní v procesu deinstitucionalizace. Počet umístěvaných dětí do tohoto typu náhradní rodinné péče stále roste. Přesto je stále veliké procento dětí umístěováno do dětských domovů. Je tedy potřeba pěstounům vybudovat co nejlepší podmínky pro jejich činnost. Nejvýznamnější se na základě tohoto výzkumu jeví zlepšení spolupráce a podpora pěstounských rodin ze strany úřadů. Jejich spolupráce by měla probíhat na partnerské úrovni.

Pěstouni, kteří byli ochotni zapojit se do výzkumu, byli velmi laskaví, tolerantní a srdeční lidé. Bylo zcela evidentní, že pěstounskou péči vnímají jako své poslání, které vykonávají s neobyčejným západem a láskou a velmi je mrzí, že díky mnohým úskalím jsou nuceni zvažovat, zda v tomto systému ještě setrvávají.

7 Seznam literatury a zdrojů

1. AMALTHEA, 2011. *Příprava k pěstounství. Pracovní kniha* [online]. Chrudim: Amalthea [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-15.pdf>
2. BAUM, D., 2014. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Opavě. 355 s. ISBN 978-80-7464-390-3.
3. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., 2020. *Sanace rodiny*. 3. vydání. Praha: Portál. 152 s. ISBN 978-80-262-1624-7.
4. BOWBLY, J., 2010. *Vazba teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 356 s. ISBN 978-80-7367-670-4.
5. BROWN, J., RODGER, S., 2009. Children with disabilities: Problems faced by forster parents. *Children and youth services review*. 31 (1), 40-46, doi: 10.1016/j.chilyouth. 2008.05.007.
6. BUBLEOVÁ, V. et al., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 104 s. ISBN 978-80-87455-01-2.
7. BUBLEOVÁ, V. et al., 2018a. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4. přeprac. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 65 s. ISBN 978-80-87455-30-2.
8. BUBLEOVÁ, V. et al., 2018b. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 4. přeprac. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 62 s. ISBN 978-80-87455-29-6.
9. COLVERT, E., (2008). Do Theory of Mind and Executive Function Deficits Underlie the Adverse Outcomes Associated with Profound Early Deprivation?: Findings from the English and Romanian Adoptees Study. *Journal of abnormal child psychology*. 36. 1057-1068. doi:10.1007/s10802-008-9232-x.
10. ČERNÁ, R., SVOBODA, D., 2011. *Metodika přípravy k pěstounství*. Chrudim: Amalthea. 64 s. ISBN 978-80-904801-4-8.
11. DISMAN, M. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. vydání. Praha: Karolinum. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
12. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
13. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 4. vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

14. HLÁSKOVÁ, A., 2015. Přechod dítěte z přechodné pěstounské péče. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV. s. 28-29. ISBN 978-80-7421-115-7.
15. HOFROVÁ, V., ROTREKLOVÁ, E., 2009. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů*. Brno: TRIADA-Poradenské centrum. 38 s. ISBN 978-80-254-4588-4.
16. INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ, 2017. *Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání* [online]. [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-kvality-priprav-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-a-jejich-nasledneho-vzdelavani.pdf>
17. KORBEOVÁ DOHNALOVÁ R., 2018. Práva pěstounů. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 83-98. ISBN 978-80-907053-2-6.
18. KOVAŘÍK, J., 2013. Posuzování potřeb ohroženého dítěte. In: MATOUŠEK, O. *Metody a řízení a sociální práce*. 3. aktual. vydání. Praha: Portál, s. 201-229. ISBN 978-80-2620-213-4.
19. KOVAŘOVICOVÁ, J., 2015. Příchod dítěte do pěstounské péče. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV, s. 28-29. ISBN 978-80-7421-115-7.
20. LANGMEIER J., BALCAR, K., ŠPITZ, J. 2010. *Dětská psychoterapie*. 3. vydání. Praha: Portál. 431 s. ISBN 978-80-7367-710-7.
21. LEVICKÁ, J. et al., 2004. *Sociální práce s rodinou I*. Trnava: Mosty, n. f. a FZaSP TU. 177 s. ISBN 80-89074-93-6.
22. LOEHLIN, J. C., HORN, J. M., ERNST, J. L., 2007. Genetic and environmental influences on adult life outcomes: Evidence from the Texas Adoption Project. *Behavior Genetic*. 37 (3), 463–476, doi: 10.1007/s10519-007-9144-5.
23. LOUTNÁ, M., 2018. Metody sociální práce s pěstounskými rodinami. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 153-166. ISBN 978-80-907053-2-6.
24. LUMOS, 2015. *Pěstounská péče na přechodnou dobu. Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu realizovaného v červnu 2015 organizací Lumos*. [online]. Praha [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-213.pdf>
25. MATĚJČEK, Z., 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN-Státní pedagogické nakladatelství. 223 s. ISBN: 80-04-25236-2.

26. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014a. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 2. rozšíř. vydání. Praha: Portál. 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
27. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. et al., 2014b. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
28. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
29. MPSV, 2009. *Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 k pěstounské péči na přechodnou dobu* [online]. Praha: MPSV [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-6.pdf
30. MPSV, 2009. *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-6.pdf
31. MPSV, 2009. *Metodické doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči* [online]. Praha: MPSV [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-8.pdf
32. MPSV, 2013. *Informace ze dne 14.3.2013 o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu po přijetí novely zákona č. 359/1999Sb.* [online]. Praha: MPSV [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/umistovani_deti_PPPD.pdf
33. NOVOTNÁ, E., 2018. Náhradní rodinná péče v České republice. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 19-28. ISBN 978-80-907053-2-6.
34. NOŽÍŘOVÁ, J., 2015. Systém vyhledávání a vedení evidence zájemců o náhradní rodinnou péči. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV, s. 89-99 [cit. 2020-11-27]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf
35. PAZLAROVÁ, H., ed. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

36. PURVIS, B. K., CROSS, R.C., SUNSHINE L.W., 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada Publishing. 256 s. ISBN 978-80-247-4535.
37. ROMANČÁKOVÁ, K., 2015. Systém vyhledávání a vedení evidence dětí. In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV, s. 71-85 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf
38. RUTTER, M., KREPPNER, J.M., O'Connor, T.G., 2001. Specificity and heterogeneity in children's responses to profound institutional privation. *The British Journal of Psychiatry*, 179 (2), 97-103. doi: 10.1192/bjp.179.2.97.
39. RUTTER, M., et al. 2007. Early adolescent outcomes of institutionally deprived and non-deprived adoptees. III. Quasi-autism. *J Child Psychol Psychiatry*. 48(12), 1200-1207. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01792.
40. RYCHLIK, D., HRBÁČKOVÁ, E., 2018. Jak se stát pěstounem, výběr a příprava pěstounů. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 29-43. ISBN 978-80-907053-2-6.
41. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Dětská klinická psychologie*. 4. přeprac. a dopl. vydání. Praha: Grada. 608 s. ISBN 80-247-1049-8.
42. SOLAŘOVÁ, H., 2015. Pracovnice a pracovníci systému náhradní rodinné péče In: *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV, s. 51-69. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf
43. ŠILHÁNKOVÁ, L., 2018. Povinnosti pěstounů. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 99-104. ISBN 978-80-907053-2-6.
44. ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. 144 s. ISBN 978-80-7367318-5.
45. ŠUSTROVÁ, A., 2018. Doprovázení pěstounských rodin. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, s. 139-151. ISBN 978-80-907053-2-6.
46. VÁGNEROVÁ, M., 2012a. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 188 s. ISBN 978-80-87455-14-2.
47. VÁGNEROVÁ, M., 2012b. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5.vydání. Praha: Portál. 870 s. 978-80-262-0225-7.

48. VANČÁKOVÁ, M., 2008. Romské děti v náhradní rodině. In: PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 212-216 ISBN 978-80-262-1020-7.
49. VÁVROVÁ, A. et al., 2012. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče (metodika)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 80 s. ISBN 978-80-87455-16-6.
50. Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 117, s. 6236-6250. ISSN 1211-1244.
51. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 5090-5139. ISSN 1211-1244.
52. ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.
53. WINNETTE P., 2018. *Co je attachment? v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*. Praha: Natama. 25 s. ISBN 978-80-907023-0-1.

8 Přílohy

Příloha 1: Okruhy otázek polostrukturovaného rozhovoru

Příloha 1: Okruhy otázek polostrukturovaného rozhovoru

Identifikace informačního partnera: délka poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu, počet dětí v pěstounské péči, aktivně vykonávající pěstounskou péči

1. Kdo Vás přivedl na myšlenku stát se pěstouny?
2. Kolik máte aktuálně v péči vlastních dětí a jaký je jejich věk?
3. Jak ony samy vnímají pěstounskou péči a přijetí cizího dítěte do Vaší rodiny?
4. Máte představu, jak dlouho budete pěstounskou péči ještě poskytovat?
5. Vzpomenete si, co Vás prvně napadlo, když jste zjistili, že musíte absolvovat povinnou přípravu žadatelů o pěstounskou péči a z čeho jste měli největší obavy?
6. Jaké jste měli (z přípravy žadatelů) očekávání?
7. Jak hodnotíte celkovou strukturu, složení týmu odborníků a délku přípravy, kterou jste Vy osobně absolvovali?
8. Jak hodnotíte srozumitelnost získaných informací?
9. Jaké informace a z jakých okruhů jste o pěstounské péči dostali?
10. Na základě získaných informací došlo u Vás k významným změnám v pohledu na poskytování pěstounské péče? (např. v toleranci přijatého dítěte, s ohledem na zajištění bezpečí vlastní rodiny, s ohledem na vlastní biologické děti apod.)
11. Jak informace, které jste během přípravy získali, korespondují s dosavadní praxí? V čem shledáváte zásadní rozdíly?
12. Na kterou oblast pěstounské péče by se měla příprava žadatelů dle Vašeho názoru ještě více zaměřovat?
13. Byla součástí Vaší přípravy žadatelů o pěstounskou péči, také praktická příprava Vašich biologických dětí, jakou měla odbornou úroveň?
14. Myslíte si, že měla nějaký zásadní vliv v jejich pohledu na pěstounskou péči?
15. Co hodnotíte kladně na přípravě žadatelů, kterou jste (Vy sám) absolvoval s ohledem na praktické zkušenosti?
16. Jaké máte negativní zkušenosti z přípravy žadatelů s ohledem na současnou praxi?
17. Jakou představu jste měli o procesu přípravy žadatelů, a jak se případně změnila po jejím absolvování?

Seznam použitých zkratek:

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí